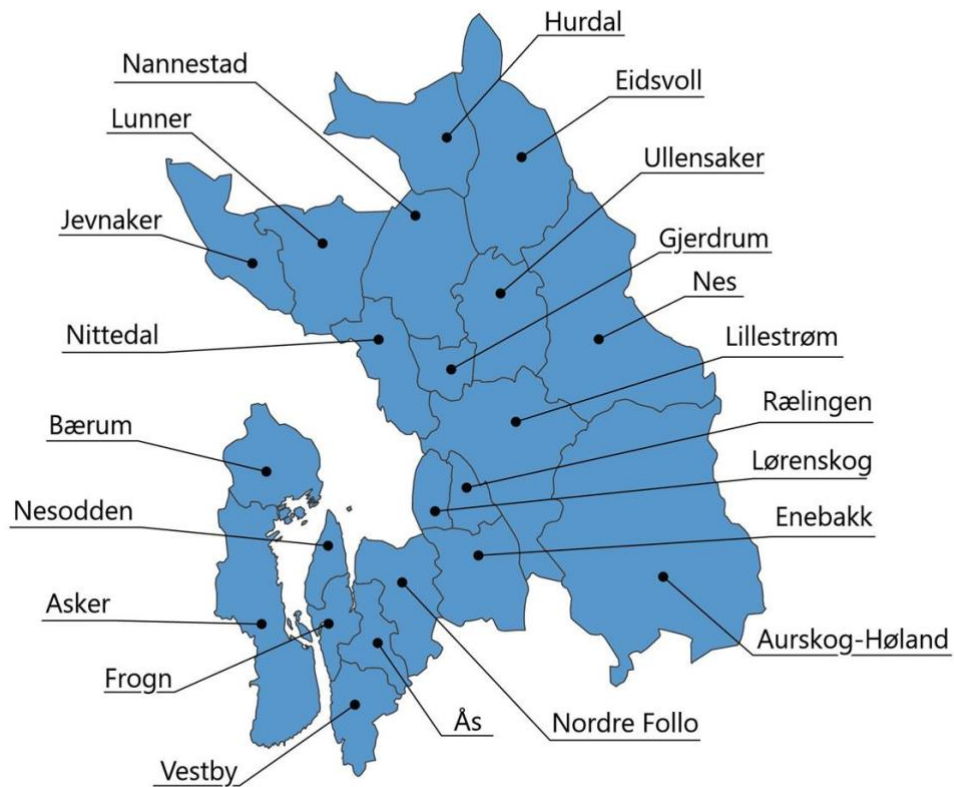

VEDLEGG

Regionale utviklingstrekk i Akershus

Beskrivelse av utvalgte kunnskapstema som grunn for Regional planstrategi 2024

AKERSHUS MARS 2024

Tittel: Beskrivelse av utvalgte utviklingstrekk som grunnlag for arbeid med regional planstrategi 2024

Type dokument: Vedlegg

Eier/virksomhet: Akershus fylkeskommune

Forfatter: Akershus fylkeskommune

Vedtatt av: Fylkestinget

Dato vedtatt: 12.04.2024

Saksnummer: 2024/11989

Fotograf: Akershus fylkeskommune

Innhold

Regionale utviklingstrekk i Akershus	0
1 Regionale utviklingstrekk og utfordringer	5
1.1 Behov for kunnskapsjustering i regional planstrategi	5
2 Nye Akershus.....	6
3 Livskvalitet, velferd og like muligheter	9
3.1 Sosiale forskjeller og økonomiske utfordringer	9
3.1.1 Inntektsfordeling	9
3.1.2 Lavinntekt	11
3.1.3 Økonomiske utfordringer	12
3.2 Fra utenforskap til mer inkludering.....	13
3.2.1 Utenfor arbeid, utdanning og opplæring	13
3.2.2 Uføretrygd	14
3.2.3 Skoleresultater	14
3.2.4 Kultur og fritid	15
3.2.5 Universell utforming.....	16
4 Bærekraftig og rettferdig økonomisk system	17
4.1 Fremtidens næringsliv	17
4.1.1 Oslo og Akershus, en integrert funksjonell bo- og arbeidsmarkedsregion.....	17
4.1.2 En robust næringsstruktur.....	18
4.1.3 Teknologisk utvikling og endringer i arbeidsmarkedet	19
4.1.4 Mangfoldig næringsstruktur.....	19
4.1.5 Fremtidens kompetansebehov.....	19
4.2 Endringer i demografi og befolkningssammensetning	20
4.2.1 Befolkningsutvikling.....	20
4.2.2 Befolkningssammensetning	21
4.3 Sirkulær økonomi	21

4.3.1 Ny kunnskap og nye føringer	21
4.3.2 Sirkulære verdikjeder	24
5 Landbruk og bærekraftig matsystem	25
5.1 Nedbygging av dyrka og dyrkbar jord.....	25
5.1.1 Matvareproduksjon og matvaresikkerhet.....	26
5.1.2 Matproduksjon og ernæring	27
6 Klimavennlig energiomstilling	29
6.1 Tempoet i klimaomstillingen må opp	30
6.1.1 Energiomstilling er sentralt	31
6.1.2 Involvering av flere aktører og sektorer	32
6.2 Akershus på vei til lavutslippssamfunnet	33
6.2.1 Unngå, flytt eller forbedre (UFF)	34
6.2.2 Omstilling på tvers av sektorer og målsettinger	35
7 Helhetlig by- og stedsutvikling	37
7.1 Kvalitet i by- og stedsutvikling	37
7.1.1 Befolkningsendringer	37
7.1.2 Tilflytting	39
7.1.3 Utbygging.....	39
7.1.4 Kulturminner	40
7.1.5 Pendling og reiser	40
7.1.6 Bolig	41
7.1.7 Støy	43
7.1.8 Samordnet areal- og transportplanlegging i Oslo og Akershus.....	45
7.2 Bedre klimatilpasning	45
7.2.1 Klimaendringer i Norge og Akershus	45
7.2.2 Klimarisiko	46
8 Miljø, naturmangfold og bærekraftig arealbruk	48
8.1 Tapet av naturmangfold øker	48
8.1.1 Sammenhengen mellom klima og natur	49

8.1.2 Naturmangfold i Akershus.....	49
8.1.3 Arealregnskap.....	54
8.2 Oslofjorden	54
8.2.1 Tilstanden for livet i Oslofjorden.....	55

1 Regionale utviklingstrekk og utfordringer

Plan- og bygningslovens formålsparagraf slår fast at planlegging skal bidra til bærekraftig utvikling til det beste for den enkelte, samfunnet og framtidige generasjoner. For å lykkes med dette skal også Agenda 2030 og FNs 17 bærekraftsmål legges til grunn for samfunns- og arealplanleggingen. Agenda 2030 er verdens felles plan for å utrydde fattigdom, bekjempe ulikhet og stoppe klimaendringene innen 2030. Og bærekraftsmålene bidrar til å binde det globale sammen med det lokale, og skal inspirere til innsats på alle forvaltningsnivåer.

Med regional planstrategi 2020-2024, ble det etablert 6 sektorovergrepene innsatsområder som rammeverk for å jobbe med bærekraftsmålene i den regionale planleggingen. Innsatsområdene er oversatt fra FN sin anbefalte tilnærming¹ for hvordan man skal jobbe for å nå bærekraftsmålene som helhet, og er videre justert for å tilpasses Akershus:

- Livskvalitet, velferd og like muligheter
- Bærekraftig og rettferdig økonomisk system
- Landbruk og bærekraftige matsystem
- Klimavennlig energiomstilling
- Helhetlig by- og stedsutvikling
- Miljø, naturmangfold og bærekraftig arealbruk

Dette rammeverket må fylles lokal og regional kunnskap. Bare på denne måten kan vi utvikle mål, prioriteringer og planarbeid som både er basert på de globale bærekraftsmålene, og samtidig er forankret i kunnskap om viktige utviklingstrekk og målsettinger som er tilpasset vår regionale virkelighet.

1.1 Behov for kunnskapsjustering i regional planstrategi

I arbeidet med regional planstrategi for nye Akershus fylkeskommune, skal det redegjøres for viktige regionale utviklingstrekk og utfordringer. Dette skal skje i form av en effektiv prosess, og arbeidet skal i stor grad bygge videre på det grundige og brede kunnskapsarbeidet som er utviklet og forankret gjennom plangrunnlagene i Viken.

Samtidig har det skjedd mye de siste årene. Formålet med denne kunnskapsoversikten er å belyse utvalgte tematikker på følgende utvalgsriterier:

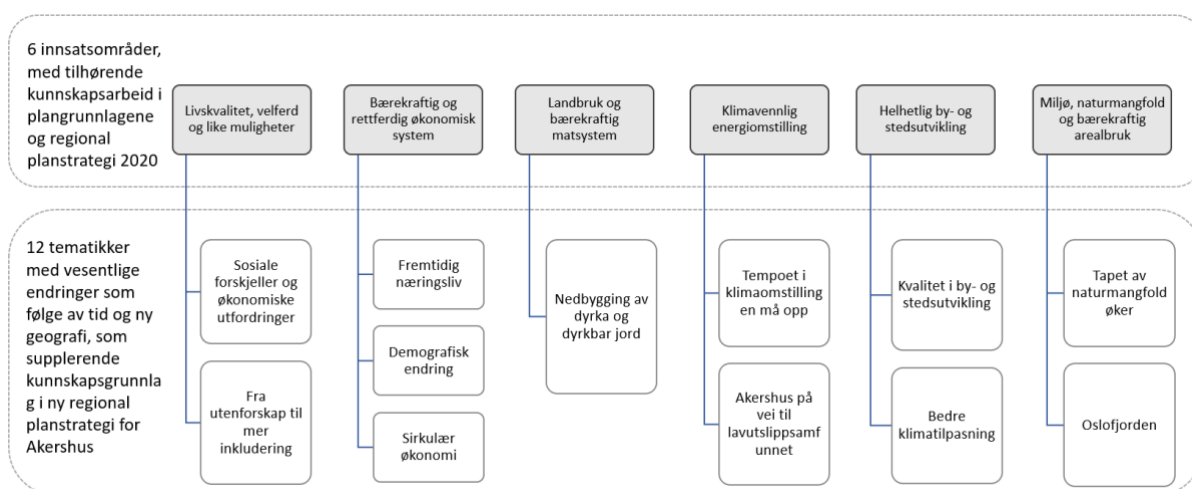
- Endringer i utviklingstrekk som følge av vesentlig ny kunnskap tilkommet etter 2020

¹ [Global Sustainable Development Report 2019 \(rapport PDF\)](#)

- Endringer eller spissing av utviklingstrekk som følge av nye administrative grenser etter deling av Viken

Utvelgelsen er strukturert etter innsatsområdene. Målet er ikke å beskrive alle viktige utviklingstrekk i Akershus, men å trekke opp et utvalg av tematikker der det har skjedd særlige endringer de siste årene, og der det som følge av disse særlige endringene vil være behov justeringer i planarbeidet som ligger foran oss.

Som resultat er 12 tematikker belyst med statistikk, analyse og supplerende kilder i denne overordnede kunnskapsoversikten. Innledningsvis finnes også en kort beskrivelse av nye Akershus fylkeskommune.

Figur 1 Bildet viser hvilke 12 tematikker med vesentlige endringer som er belyst i denne kunnskapssammenstillingen, og hvordan de 12 tematikkene relaterer seg til 6 overordnede innsatsområder.

2 Nye Akershus

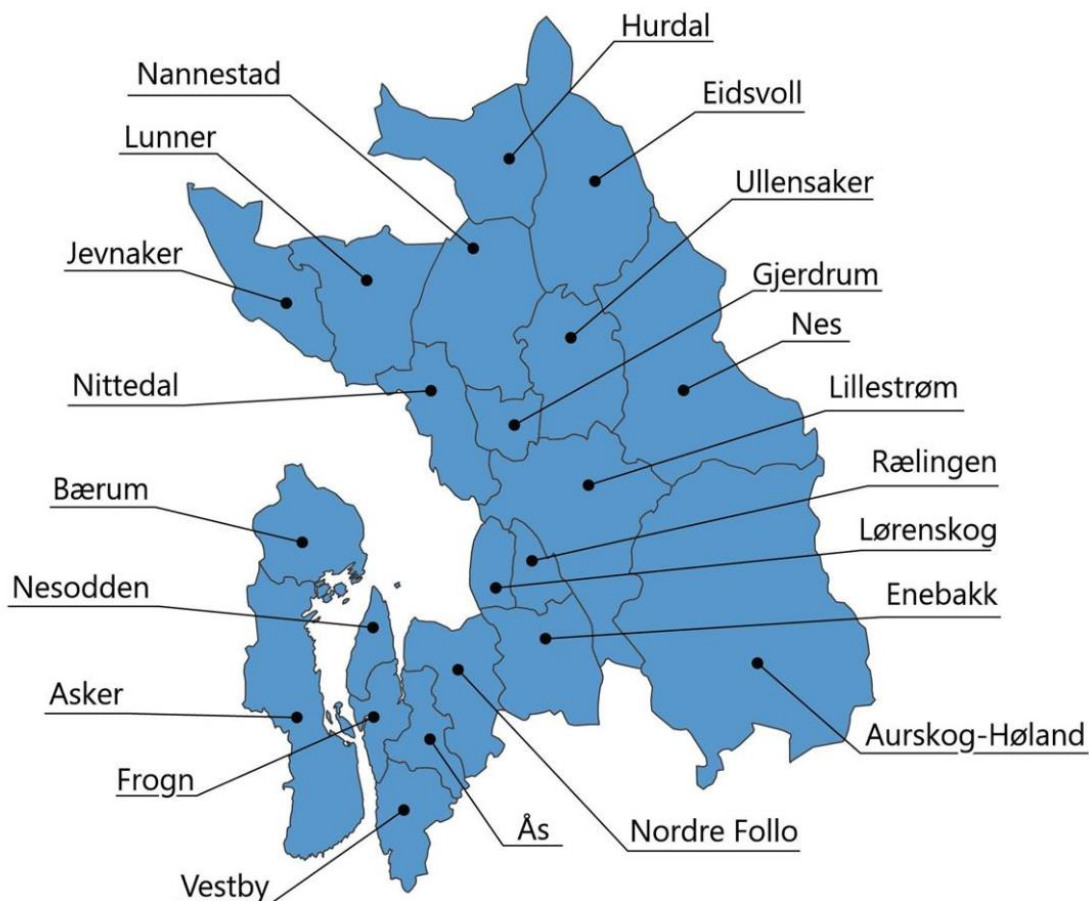
Akershus fylke består fra 1.1.2024 av 21 kommuner, og er landets mest folkerike fylke med 728 803 personer.

Kommune- og fylkesinndelingsreformen har medført kommunesammenslåinger innad i Akershus og nye kommuner som har byttet fylkestilhørighet:

- Lunner og Jevnaker har byttet fylkestilhørighet, og har utvidet Akershus sine nye grenser i nord
- Røyken og Hurum er sammenslått med Asker, og har utvidet Akershus sine grenser i vest
- Rømskog som har slått seg sammen med Aurskog-Høland, og har utvidet Akershus sine grenser i øst

Til tross for utvidede grenser er fylket kun det 12. største fylket i landet i areal, bare Østfold, Vestfold og Oslo er mindre.

Figur 2 Kommuner i Akershus

Akershus preges av å være del av Osloregionens felles bo- og arbeidsmarked. Flere av Akershus-kommunene inngår i Oslo tettsted, noe som innebærer behov og muligheter for å samordne fylkeskommunale oppgaver og tjenester mellom Oslo og Akershus.

De siste 10 årene har befolkningen i Akershus økt. Den største drivkraften bak dette er innenlands tilflytting, særlig fra Oslo. Sammenlignet med andre fylker er befolkningen relativt ung, med en stor andel barn og unge i grunnskole- og videregående alder. Befolkningen er også godt utdannet, og skårer bedre enn eller tilsvarende landsgjennomsnittet på de fleste levekårsvariabler.

Akershus har en regionalt differensiert næringsstruktur og boligmarked. Dette sementerer forskjeller i helse og levekår på forskjellige steder i fylket. Likevel skårer få av kommunene dårligere enn landsgjennomsnittet i levekårsutfordringer.

Tabell 1 Kommunenes sentralitet, og fordeling av befolkning, utdanning, og tilgang til rekreasjonsareal innenfor de ulike klassifiseringene

	Sentralitet 1	Sentralitet 2	Sentralitet 3	Sentralitet 4
Antall kommuner	5	7	8	1
Kommuner	Bærum, Nordre Follo, Lørenskog, Rælingen, Lillestrøm	Ullensaker, Gjerdrum, Nittedal, Asker, Frogn, Ås, Vestby	Lunner, Jevnaker, Nannestad, Eidsvoll, Nes, Enebakk, Aurskog- Høland, Nesodden	Hurdal
Antall innbyggere (% av innbyggertallet i fylket per 1.10.23)	355 390 (49 %)	232 332 (32 %)	134 661 (18,6 %)	3 005 (0,4 %)
Befolkningsendring 1.1.18-1.1.23	8,1 %	8 %	8,5 %	1,4 %
Utdanning på minst videregående skole-nivå (25-29 år) i prosent	76,5 %	75,7 %	71,9 %	70,5 %
Andel ungdommer og unge voksne (15-29 år) utenfor arbeid, utdanning eller arbeidsmarkedstiltak 2022 Kilde: SSB 13556	9,13 %	9,25 %	9,91 %	9,72 %
Andel av befolkningen med trygg tilgang til rekreasjonsareal 2022 (%) Kilde: SSB	61 %	67 %	60 %	78 %

3 Livskvalitet, velferd og like muligheter

Mennesker er den viktigste ressursen i arbeidet for økt bærekraft. For at vi skal evne å bidra til de endringene som må skje, må vi leve et liv der vi har kapasitet til å bidra til nødvendig omstilling.

Dette innsatsområdet handler om hvordan vi alle kan leve meningsfulle liv og ha mulighet til å være aktive bidragsyttere i samfunnet. Hvordan livskvalitet og muligheter fordeles i befolkningen, påvirkes av faktorer som økonomi, oppvekstvilkår, arbeids- og bomiljø, helseatferd og tilgang på utdanning, helse- og sosialtjenester.

Derfor er det viktig med kunnskap om hvordan det står til med innbyggerne våre. Vi har valgt ut to utviklingstrekk for å supplere kunnskapen om dette innsatsområdet: Sosiale forskjeller og økonomiske utfordringer, og fra utenforskap til mer inkludering.

3.1 Sosiale forskjeller og økonomiske utfordringer

Akershus fylke skiller seg fra Østfold og Buskerud med en bedre helsetilstand. Akershus fylke er også best i landet på de aller fleste områdene som måles i folkehelseprofil 2024 fra FHI². Noe av forklaringen er knyttet til en yngre befolkning, færre aleneboere, og et høyere utdannings- og inntektsnivå enn andre fylker.

I Norge er det små sosiale forskjeller, sammenlignet med mange andre land, men forskjellene har økt. Det gir mer mening å snakke om relativ fattigdom enn absolutt fattigdom. Små økonomiske forskjeller i samfunnet er viktig for tillit, samhold, trygghet, deltakelse og for befolkningens helse og livskvalitet. Sosiale forskjeller og økonomiske utfordringer er derfor valgt som tema for å belyse dette innsatsområdet.

3.1.1 Inntektsfordeling

Ulikheten i husholdningenes inntekt er størst i de kommunene i Akershus med høyest inntektsnivå. I motsatt ende har kommunene med laveste median husholdningsinntekt, lavest grad av ulikhet i husholdningenes inntektsnivå.

Tabellen under viser at nesten alle kommuner i Akershus har en høyere median inntekt for husholdningene enn for hele landet, samtidig som inntektsforskjellene (Gini-koeffisienten) innad i kommunene er mindre enn de er for landet som helhet. Det er likevel noen forskjeller innad i Akershus, og Bærum, Asker og Frogn (markert med gult i tabellen) skiller seg ut ved å være kommuner hvor det er størst forskjell i

² [Folkehelseprofiler og oppvekstprofiler for kommuner og bydeler \(nettside FHI\)](#) (lastet 22.03.24)

inntektsfordelingen blant innbyggerne. Høy inntektsulikhet kan henge sammen med en yngre befolkning, og motsatt³.

Tabell 2 Inntektsfordeling for kommuner i Akershus. Kilde: SSB tabell 06944, medianinntekt etter skatt for alle husholdninger, og tabell 09114 Gini-koeffisient.

	Median husholdnings- inntekt etter skatt	Gini-koeffisient	Inntekts- fordelingstype
Vestby	kr 684 000	0,229	HI-LU
Nordre Follo	kr 714 000	0,244	HI-LU
Ås	kr 630 000	0,244	HI-LU
Frogn	kr 671 000	0,267	HI-HU
Nesodden	kr 691 000	0,245	HI-LU
Bærum	kr 724 000	0,321	HI-HU
Asker	kr 719 000	0,284	HI-HU
Aurskog-Høland	kr 595 000	0,221	HI-LU
Rælingen	kr 652 000	0,239	HI-LU
Enebakk	kr 660 000	0,208	HI-LU
Lørenskog	kr 624 000	0,244	HI-LU
Lillestrøm	kr 643 000	0,235	HI-LU
Nittedal	kr 724 000	0,233	HI-LU
Gjerdrum	kr 689 000	0,243	HI-LU
Ullensaker	kr 600 000	0,232	HI-LU
Nes	kr 644 000	0,215	HI-LU
Eidsvoll	kr 608 000	0,214	HI-LU
Nannestad	kr 639 000	0,218	HI-LU
Hurdal	kr 555 000	0,213	LI-LU
Jevnaker	kr 589 000	0,225	LI-LU
Lunner	kr 632 000	0,207	HI-LU
Oslo	kr 548 000	0,316	LI-HU
Hele landet	kr 590 000	0,253	
Viken	kr 620 000	0,257	

Kilde: Statistisk sentralbyrå, tabell 06944 og 09114

Stor og økende ulikhet i inntektsnivå blant innbyggerne innad i kommunene og mellom kommunene innebærer ulike utfordringer. For stor ulikhet innad i kommunen kan

³ [Disse kommunene har størst og minst inntektsulikhet - SSB](#)

medføre at enkelte ikke får deltatt på lik linje med resten, økt polarisering mellom grupper og større fare for utenforskap. Mellom kommunene kan det føre til store forskjeller i kommunenes økonomi, og hvilke tilbud de kan gi til innbyggerne.

3.1.2 Lavinntekt

Å ha vedvarende lav inntekt er en risiko for negative helseutfall. Barn av foreldre i de laveste inntektsgruppene har tre til fire ganger så høy sannsynlighet for å bli diagnostisert med psykiske lidelser sammenliknet med barn av de rikeste foreldrene⁴. Når man legger den kommunale medianen for husholdningsinntekt til grunn, er andelen barn (0-17 år) som vokser opp i familier med vedvarende lavinntekt i Akershus mellom kommunene fra 8 til 15 prosent (2022)⁵. Hvis man tar utgangspunkt i den nasjonale medianen er spennet fra 6,5 prosent (Bærum) til 16,6 prosent (Hurdal). For Norge som helhet var andelen 11,3 prosent i 2021, eller 111 700 barn og unge⁶. Det er særlig i de store byene i Norge, at det bor mange barn i familier med lavinntekt.

Hvis man ser på vedvarende lavinntekt etter husholdningstyper i Akershus er halvparten av husholdningene som består av en enslig forsørger og små barn (yngste 0-5 år) en lavinntektshusholdning⁷. Andelen lavinntektshusholdninger synker til 28 prosent der enslig forsørger har barn i alderen 6-17 år. For par med voksne barn er andelen lavinntekt kun 3 prosent (Analyse ABØ, microdata.no). Andelen lavinntekt varierer svært mye også etter landbakgrunn, det er høyest andel lavinntekt blant personer med landbakgrunn fra Afrika eller Asia, og lavest fra EU/EØS og Nord-Amerika. En avgjørende faktor her er om innvandringsgrunn er flukt eller arbeid.

Helsetilstand og livskvalitet i befolkningen blir bedre, og man har flere friske leveår, jo høyere inntekt og utdanning man har. Hensikten med å bruke en kommunal median (gjennomsnittlig husholdningsinntekt i bostedskommunen) er at man sammenlikner seg oftest med de en er tettest på i hverdagen, ikke personer som bor i andre kommuner.

⁴ [Mye større risiko for psykiske lidelser hos barn av foreldre med lav inntekt - FHI](#)

⁵ Kilde: ABØ Analyse, microdata.no. Vedvarende lavinntekt beregnes av den samlede husholdningsinntekten etter skatt over en treårsperiode. Lavinntekt er her under 60 prosent av medianen for husholdningsinntekt etter husholdningstype for respektive kommune. Det er brukt EU-60 skalaen med forbruksvekter for hva husholdningsinntekten må være etter hvor mange personer og barn det er i husholdningen. I tallene ovenfor er studenter utelatt.

⁶ [Nye tall om barnefattigdom | Bufdir](#)

⁷ Andelen aleneforsørgere med små barn av alle husholdningstyper i Akershus var i 2023 kun 1 prosent, mot 1,4 prosent i 2005. Andelen aleneforsørgere med store barn var i 2023 3,7 prosent, mot 4,8 prosent i 2005.

3.1.3 Økonomiske utfordringer

Spørreundersøkelser er det nærmeste vi kommer informasjon om hvor mange som opplever at de har dårlig råd. I SSBs levekårsundersøkelse oppga 6,6 prosent i Norge at det var vanskelig til svært vanskelig å få endene til å møtes. I folkehelseundersøkelsen til Viken ble det også spurt om dette⁸. I Akershus var det 7 prosent i Akershus som oppga å ha økonomiske vansker⁹. I Gardermoregionen var det en høyere andel enn fylkesgjennomsnittet som oppga å ha økonomiske vansker. I Folloregionen, Asker og Bærum var andelen lavere.

I Analysenotat nr. 3 2024¹⁰, er det oppsummert hvem som oftest rapporterer om økonomiske vansker. Det gjelder først og fremst aleneboende og enslige forsørgere. Innvandrere har oftere økonomiske vansker enn øvrig befolkning, og da særlig innvandrere med opprinnelse fra Asia og Afrika. Arbeidsuføre (og studenter) rapporterer også oftere om økonomiske vansker enn yrkesaktive, mens økonomiske vansker er et mindre problem blant pensjonister enn ellers i befolkningen. Generelt er økonomiske vansker mest utbredt i sentrale strøk.

I et historisk perspektiv steg prisene uvanlig mye i 2023, noe som vil ha innvirkning på hvor mange som oppgir å ha økonomiske vansker. Å inkludere flere i arbeidslivet er det viktigste tiltaket for å motvirke fattigdom og utenforskap¹¹.

Psykiske helseplager og sosioøkonomisk posisjon

Det finnes god dokumentasjon på at personer med lav sosioøkonomisk posisjon har en høyere risiko for psykiske lidelser (WHO, 2014). Årsak og virkning påvirkes gjensidig. Psykiske helseplager kan gjøre at man får problemer med å gjennomføre utdanning eller bli i arbeidslivet, og dermed føre til lav sosioøkonomisk posisjon. På den annen side kan problemer med økonomi og arbeidsliv øke risikoen for psykiske lidelser.

I Folkehelseundersøkelsen i Viken ble det spurt om psykiske plager blant innbyggerne. 13,75 prosent oppgav å ha psykiske plager, og langt flere unge enn eldre oppgav dette¹². En lavere andel (11,8 prosent) rapporterte om psykiske plager i Asker og Bærum, og en høyere andel (16,7 prosent) i Gardermoregionen. Psykiske plager henger også sammen

⁸ Kodingen av svarene fra FHIs side avviker her så mye fra SSBs undersøkelse at vi kun oppgir tendensen.

⁹ [Analysenotat nr 3 2024: Hva kan tall fortelle oss om lavinntekt, fattigdom og ulikhet? \(rapport, PDF\)](#)

¹⁰ [Analysenotat nr 3 2024: Hva kan tall fortelle oss om lavinntekt, fattigdom og ulikhet? \(Rapport, PDF\)](#)

¹¹ [Økonomi og levekår for lavinntektsgrupper 2022 – SSB](#)

¹² [Folkehelseundersøkelsen: Livskvalitet i Akershus, Buskerud, og Østfold 2021 \(Microsoft Power BI\)](#)

med ensomhet. Generelt synker andelen som oppgir at de føler seg ensomme med økende alder¹³.

3.2 Fra utenforskap til mer inkludering

Sosial støtte, gode relasjoner og sosial deltakelse er viktig for god livskvalitet. Fellesskap på arbeid, i skolen, på fritiden og i nærmiljøet er faktorer som påvirker dette, og det er relevant å beskrive noen utviklingstrekk knyttet til denne tematikken for Akershus.

3.2.1 Utenfor arbeid, utdanning og opplæring

En av indikatorene som skiller seg ut på folkehelseprofilen for Akershus 2024 er unge utenfor arbeid, utdanning og opplæring. Her skårer Akershus signifikant dårligere enn landet som helhet¹⁴. Andelen unge og unge voksne som ikke er i arbeid, utdanning og arbeidsmarkedstiltak (ofte forkortet til NEET) er størst i de minst sentrale kommunene i fylket (se tabell under). Utdanningsnivået blant unge voksne innbyggere i Akershus er høyest i de mest sentrale kommunene og avtar med minkende sentralitet.

I 2021 var det om lag 1900 personer med innvandrerbakgrunn og 2700 blant øvrig befolkning som var utenfor arbeid, opplæring eller utdanning over lengre tid i Akershus¹⁵. Av disse var over 70 prosent uten tidligere arbeidserfaring. Arbeidserfaring, sammen med avbrutt skolegang er betydelige faktorer som påvirker langtids-NEET-status. Det er når man står utenfor over lengre tid, at risikoen for å havne utenfor arbeidsmarkedet for godt er størst. Dette vil igjen ha negativ innvirkning på mulighetene for å delta på andre områder i samfunnet.

Andelen unge og unge voksne som ikke er i arbeid, utdanning eller opplæring er høyest i de mindre sentrale kommunene i Akershus. Å få innbyggerne gjennom en skolegang og inn arbeidslivet er nøkkelen for å hindre utenforskap. Både yrkesfag, studie forberedende og fagskoler er viktige i denne sammenhengen.

Tabell 3 utvalgte indikatorer fordelt på sentralitetsindeks for kommunene i Akershus

	Sentralitet 1	Sentralitet 2	Sentralitet 3	Sentralitet 4
Kommuner	Bærum, Nordre Follo, Lørenskog,	Ullensaker, Gjerdrum, Nittedal,	Lunner, Jevnaker, Nannestad, Eidsvoll,	Hurdal

¹³ [Folkehelseundersøkelsen: Livskvalitet i Akershus, Buskerud, og Østfold 2021 \(Microsoft Power BI\)](#)

¹⁴ [Hent folkehelseprofil eller oppvekstprofil - FHI](#)

¹⁵ [Langtids-NEETs i Akershus, Buskerud, Østfold og Oslo \(afk.no\)](#)

	Rælingen, Lillestrøm	Asker, Frogn, Ås, Vestby	Nes, Enebakk, Aurskog- Høland, Nesodden	
Antall innbyggere (% av innbyggertallet i fylket per 1.10.23)	355 390 (49 %)	232 332 (32 %)	134 661 (18,6 %)	3 005 (0,4 %)
Utdanning på minst videregående skole-nivå (25-29 år) i prosent	76,5 %	75,7 %	71,9 %	70,5 %
Andel ungdommer og unge voksne (15-29 år) utenfor arbeid, utdanning eller arbeidsmarkedstiltak 2022 Kilde: SSB 13556	9,13 %	9,25 %	9,91 %	9,72 %

3.2.2 Uføretrygd

Mer enn 35 000 innbyggere i Akershus mottar uføretrygd¹⁶. Det utgjør 7,6 prosent av alle mellom 18 og 67 år. Selv om andelen i fylket er lavere enn resten av landet er det store variasjoner mellom kommunene. Den høyeste andelen er i Hurdal (13,9 prosent) og lavest uføreandel er i Bærum (5,1 prosent).

3.2.3 Skoleresultater

Norske 15-åringere presterer dårligere i PISA-undersøkelsene i matematikk, lesing og naturfag enn tidligere. I 2022 var det betydelig flere elever som presterte på et lavere mestringsnivå enn tidligere og det kan være at pandemien har hatt betydning for nedgangen¹⁷. Det er 35 videregående skoler i Akershus, og rett i overkant av 23 000 elever. Når det kommer til gjennomføringsgrad i videregående skole, viser tall fra 2021/2022 at 88,4 prosent av de som startet hadde fullført og bestått¹⁸. Av disse var 68,2 prosent på studieforbereende fag. Av de 2,7 prosentene som sluttet, gikk 61,51 prosent på et yrkesfaglig utdanningsprogram.

¹⁶ [PM Uføre Q4 2023 Akershus v2.pdf \(nav.no\)](#)

¹⁷ [Betydelig PISA-nedgang i lesing, matematikk og naturfag | udir.no](#)

¹⁸ [Nøkkeltall videregående skole: Analyse ABØ \(Microsoft Power BI\)](#)

Ungdomskriminalitet

En god barndom og oppvekst er viktig for et godt voksenliv. Fokus på forebygging vil kunne motvirke negativ utvikling. Meld. St. 34 Sammen mot barne-, ungdoms- og gjengkriminalitet (2020-2021)¹⁹ oppsummerer den viktigste utviklingen innen ungdomskriminalitet og nevner blant annet; det store flertallet av unge begår ikke kriminalitet, men det har vært en økning i registrert og selvrapportert kriminalitet blant unge under 18 år siden 2016. En relativt liten gruppe unge står for en betydelig andel av lovbruddene. SSB har tall for alder og fylke, men det finnes foreløpig ikke tall for nye Akershus fylke.

3.2.4 Kultur og fritid

Når vi måler frivillighet i andel av befolkningen per 2022 som deltar i ulike frivillige organisasjoner som korps, kor, historielag, husflidslag og kunstlag, kommer Akershus dårlig ut²⁰. Beste kommune er Jevnaker og Nittedal, med henholdsvis en 135. og 149. plass av alle landets kommuner. Lavest rangert for frivillighet er Enebakk med en 334. plass.

Når det gjelder idrettsaktivitet per 2022 er det dels motsatt²¹. Av alle landets kommer har Bærum den 22. høyeste aktivitetsandel, Gjerdrum den 31. høyeste, Nittedal 33. høyeste og Enebakk som lå lavest for annen medlemsaktivitet ligger her på en 47. plass.

Koronapandemien resulterte i en stor nedgang i antall medlemskap i idretten. Norges idrettsforbund rapportere imidlertid at trenden har snudd og at de i 2022 har opplevd en stor medlemsøkning i alle aldersgrupper²².

74,11 prosent av innbyggerne i Akershus opplever at kulturtilbudet er godt eller svært godt. 10,19 prosent opplever at det er dårlig eller svært dårlig²³. Opplevelsen av lett tilgjengelige idrettstilbud (inkludert tilbud utendørs) er også svært god eller god (80,34 prosent). Det er imidlertid store forskjeller mellom sentrale kommuner og mer rurale kommuner i Akershus i synet på kulturtilbudet. I Bærum oppgir for eksempel kun 4 prosent at kulturtilbudet er dårlig, mot 30 prosent i Hurdal.

¹⁹ [Meld. St. 34 \(2020–2021\) Sammen mot barne-, ungdoms- og gjengkriminalitet regjeringen.no](#)

²⁰ <https://kulturindeks.no/indeks>

²¹ <https://idrettsindeks.no/>

²² <https://www.idrettsforbundet.no/nyheter/2023/nokkeltall-for-norsk-idrett-2022/>

²³ [Folkehelseundersøkelsen: Livskvalitet i Akershus, Buskerud, og Østfold 2021 \(Microsoft Power BI\)](#)

3.2.5 Universell utforming

Folkehelseinstituttets folkehelseprofil²⁴ 2024 fokuserer på at vi lever lengre liv og at vi blir flere eldre. Andelen eldre fra 65 til 80+ er lavere i Akershus enn i landet som helhet. Med alderen kan mange oppleve helseplager og redusert livskvalitet. Tilrettelegging av fysiske omgivelser, god fremkommelighet, møteplasser i lokalsamfunnet og universell utforming er et tverrsektorielt ansvar, som kommer alle deler av befolkningen til gode.

Det er en viktig kvalitet ved samfunnet at det legges til rette for funksjonsmangfoldet i befolkningen. Kunnskapsgjennomgangen som ble gjennomført av Proba analyse for Viken i 2022²⁵ viser at det ikke er tilstrekkelig oversikt over status for universell utforming.

Proba analyse trekker frem behov for mer kunnskap knyttet til skole, næringsbygg, gangveier, holdeplasser, friluftsområder, turveier, kulturarenaer og bibliotek. Et utfyllende kunnskapsgrunnlag er viktig for å kunne gjennomføre et systematisk arbeid innen universell utforming.

²⁴ [Hent folkehelseprofil eller oppvekstprofil - FHI](#)

²⁵ [Kunnskap om universell utforming i Viken – Status og muligheter for Viken fylkeskommune – Proba samfunnsanalyse](#)

4 Bærekraftig og rettferdig økonomisk system

Økonomisk verdiskaping er en viktig drivkraft for god, trygg og bærekraftig samfunnsutvikling. Samtidig må dette skje på en måte der vi tar inn over oss de faktiske sosiale- og miljømessige kostnadene ved økonomisk aktivitet, både i vareproduksjon og ulike former for tjenesteyting. Dette innsatsområdet handler om å endre måten økonomisk utvikling skjer på, slik at vi unngår negative konsekvenser for ulikhet, miljødegradering og klimautslipp.

Ny geografi i Akershus innebærer spisset kunnskap om demografiske endringer og næringslivet i fylket. Samtidig har sirkulær økonomi vært et tema med økende søkelys og ny kunnskap både i Norge og EU. Tre utviklingstrekk har derfor blitt valgt ut for å belyse innsatsområdet i dette kunnskapsgrunnlaget; Fremtidens næringsliv, demografisk utvikling og sirkulær økonomi.

4.1 Fremtidens næringsliv

Oslo og store deler av Akershus utgjør en stor og sterkt integrert funksjonell bo- og arbeidsmarkedsregion, og rommer til sammen mer enn 1/3 av alle arbeidsplasser i Norge (765 000). Næringslivet er bredt sammensatt, og det er stor variasjon innen yrker på alle utdanningsnivå.

Regionen har næringsliv med særegne kompetansemiljøer innen områder som helse og bioteknologi, energi og miljø, IT og programvare, maritime næringer og kultur og kreative næringer.

Arbeidsstyrken har svært høyt utdanningsnivå sammenlignet med hovedstadsregioner i de aller fleste europeiske landene. Arbeidsmarkedet er særlig attraktivt for nyutdannede, med mange store virksomheter i Oslo og omegn, samt store lokale og regionale arbeidsmarkeder i Follo, på Romerike og i Asker/Bærum.

4.1.1 Oslo og Akershus, en integrert funksjonell bo- og arbeidsmarkedsregion

I et regionalt utviklingsperspektiv er Oslo og Akershus i en i norsk sammenheng gunstig særstilling ved inngangen til 2024:

- Stadig økende søkertall til videregående opplæring
- Mer enn 80 000 studieplasser ved høyere utdanningsinstitusjoner
- 765 000 arbeidsplasser – til sammen >1/3 av alle arbeidsplasser i Norge
- Et bredt og diversifisert næringsliv, stor bredde i arbeidsmarkedet innen yrker på alle utdanningsnivå (fra ufaglærte til forskerutdannede).
- En robust region med i internasjonal sammenheng god kapasitet til å håndtere ytre sjokk (finanskrise 2008-2009, pandemien 2020-2022)

- Særlig attraktivt arbeidsmarked for nyutdannede som skal etablere seg i arbeidslivet og bygge karriere
- Mange store virksomheter (særlig attraktivt blant høyt utdannede)
- Gode muligheter for enkeltpersoner å skaffe seg inntekt med løsere tilknytning til arbeidslivet (som oppdragstaker eller gjennom prosjektvirksomhet)
- Store lokale og regionale arbeidsmarkeder i Follo, på Romerike og i Asker/Bærum
- En arbeidsstyrke med svært høyt utdanningsnivå på europeisk nivå
- Høyt utdannet arbeidskraft som deltar relativt hyppig i etter-/videreutdanning

Siden 2010 har det kommet til 130 000 flere arbeidsplasser i Oslo og Akershus, men veksten er ujamnt fordelt. 80 000 av de nye arbeidsplassene er i Oslo. Det er en utfordring å få virksomheter i vekstnæringer til å lokalisere seg i andre kommuner enn Oslo og Oslos nærmeste omlandskommuner.

4.1.2 En robust næringsstruktur

Som hovedstadsregioner flest har også Oslo og Akershus en næringsstruktur som gjør at regionen takler omstilling og nedgangstider i økonomien godt. Oslo og Akershus er en robust region, som hentet seg raskt inn igjen etter den internasjonale finanskrisa i 2008-2009. Også pandemien 2020-2021 viste at Oslo og Viken i internasjonale sammenligninger hadde svært gode forutsetninger for å håndtere en slik sosial og økonomisk unntakstilstanden²⁶.

Oslo og Viken ble i 2023 rangert som nr. 20 av 239 europeiske regioner på EUs innovasjonsmåling (Regional Innovation Scoreboard). Dette er første gang siden 2017 at en norsk landsdel er rangert blant de 25 mest innovative regionene i Europa. I 2017 var det Trøndelag som inntok 25. plassen i denne rangeringen.

Fram til 2021 var det Oslo og Akershus som ble rangert som en egen region. I 2023-rangeringen er det Oslo og Viken som er rangert som en egen norsk region. Siden 2017 er Oslo og Akershus/Oslo og Viken rangert som en innovasjonsledende region i Europa. Oslo og Akershus/Oslo og Viken innovasjonsevne er styrket av at den europeiske innovasjonsmålingen har introdusert nye innovasjonsindikatorer, bl.a. knyttet til betingelsene for livslang læring i arbeidslivet og arbeidsstyrkens digitale kompetanse.

²⁶ J. Irving m.fl.(2023), Pandemic Regional Recovery Index: An Adaptable Tool for Decision-Making on Regions. Side 237-260 i Celbis, Kourtit og Nijkamp red. Pandemic and the City. Springer Nature Switzerland AG.

4.1.3 Teknologisk utvikling og endringer i arbeidsmarkedet

Teknologisk endring påvirker arbeidslivet ulikt. I Akershus kan nedgangen i sysselsettingen innen kontor-, salgs- og serviceyrker samt innen mange operatøryrker det siste tiåret knyttes til innføringen av ny teknologi. Omstilling gjennom etter- og videreutdanning og fornyet karriereveiledning rettet mot arbeidstakere i slike yrker blir en viktig utfordring for å unngå et mer polarisert arbeidsliv i Akershus. Her kan videregående opplæring og høyere yrkesfaglig utdanning spille en viktig rolle. I Oslo og Akershus er det særlig fagskolenes rolle knyttet til ulike former for tjenesteyting (privat, forretningsmessig og offentlig) som vil være relevant, mens videregående opplæring er sentral for å sikre lokal og regional kompetanse innen kritiske håndverksyrker.

I Akershus er varehandel, transport og logistikk næringer som sysselsetter mange arbeidstakere med lite formell utdanning. Dette er næringer hvor ny teknologi gjør at innslaget av ufaglært arbeidskraft gradvis svekkes. For å sikre at ufaglært arbeidskraft får en sikker posisjon på arbeidsmarkedet er det viktig at de lokale arbeidsmarkedene i de ulike delene av Akershus (Follo, Hadeland, Øvre Romerike, Nedre Romerike og Asker/Bærum) styrkes.

4.1.4 Mangfoldig næringsstruktur

Oslo og Akershus har en mangfoldig næringsstruktur og er rik på kunnskapsinstitusjoner og innovasjonsmiljøer. Regionen har næringsliv med særegne kompetansemiljøer innen områder som helse og bioteknologi, energi og miljø, IT og programvare, maritime næringer og kultur- og kreative næringer. Oslo og Akershus er også et globalt nav for finansnæring og offshore leverandørindustri. I deler av disse miljøene er det utviklet samarbeid og nettverk som bidrar til kompetanseutvikling, innovasjon og nyetableringer.

4.1.5 Fremtidens kompetansebehov

Når vi snakker om kompetansebehovet i framtidens næringsliv handler det ikke bare om hva slags utdanning arbeidstakere må ha. Endringene i kompetansebehov framover må sees på bakgrunn av flere samtidige samfunnsendringer som krever behov for omstilling og nytenkning. Noen endringskrefter påvirker hva og hvordan vi vil produsere varer og tjenester framover. Grønn næringsutvikling, investeringer i ny teknologi, aldrende befolkning, økende husholdningsinntekter, verdikjeder i kraftig endring og framveksten av nye og mer spesialiserte yrker er sannsynligvis blant de mest sentrale endringskreftene som vil påvirke kompetansebehovet i Akershus, og Norge, framover.

Endringskreftene skaper nye arbeidsoppgaver som må løses, og ofte med kombinasjoner av ulike kompetanser. Som følge av endringskreftene, er det behov for kompetanseutvikling for alle aldersgrupper. I hovedsak gjelder dette unge personer som skal ut i arbeidsmarkedet. Men dette gjelder også både for å sikre omstillingskapasitet i

virksomhetene som finnes og for å sikre at personer som er i arbeid i dag, ikke faller fra. Det er videre viktig å aktivisere den delen av ressursbasen som ikke er sysselsatt.

Personer som står utenfor arbeid, og som er i arbeidsdyktig alder, utgjør en uutnyttet ressurs. I tillegg er naturligvis arbeid et viktig gode i seg selv, for de aller fleste mennesker. For å styrke sysselsettingen av mennesker som er helt eller delvis utenfor eller risikerer å falle ut av arbeidsmarkedet, må vi ha kunnskap om hvilke utfordringer disse har, og hva som skal til for å få dem sysselsatt.

I løpet av det neste tiåret vil behovet for kompetanse i og utenfor arbeidslivet endre seg. Koronapandemien har påskyndet en samfunnsutvikling hvor behovet for ny og nødvendig grunnkompetanse har vokst fram i rask takt. Nye arbeidsmetoder har ført både til ny arbeidslivsatferd og nye digitale samarbeidsformer, og mange yrkesroller er i endring. Grunnkompetansen i arbeidslivet er ikke bare knyttet til utdanningsnivå (arbeidstakernes formalkompetanse), men også til andre individuelle egenskaper som kan komme til nytte i måten vi løser ulike arbeidsoppgaver på i fremtiden (sosial kompetanse, emosjonell kompetanse, teknisk kompetanse).

Underliggende samfunnstrender som en aldrende befolkning, økende husholdningsinntekter, investeringer i ny teknologi og framveksten av nye og mer spesialiserte yrker skaper nye arbeidsoppgaver som må løses med kombinasjoner av disse ulike kompetansene.

4.2 Endringer i demografi og befolknings sammensetning

Folketallet i Akershus øker, og er først og fremst drevet av høy innenlands tilflytting, dernest innvandring. Akershus har sammenlignet med landet for øvrig en ung befolkning, en høyere andel par med barn, og en lavere andel med aleneboende.

4.2.1 Befolkningsutvikling

Folketallet i Akershus er pr 1.1.2024 på 728 803 personer. Det er en vekst siste år på 1,82 prosent, eller med 12 783 personer. Befolkningsveksten i Akershus har vært sterkest i landet i flere år. Fem kommuner har i 2023 hatt en vekst på ca. 3 prosent eller høyere. Høyest vekst i Nannestad (3,84 prosent), Hurdal (3,29 prosent), Ås (3,07 prosent). I antall personer Lillestrøm (2 686), Lørenskog (1 391) og Nordre Follo (1 315). Hovedårsaken til endringene i folketallet siste år og tidligere, er en høy netto innenlands flytting. I 2023 var netto innenlands flytting til Akershus 6 394 personer, og netto innvandring på 4 623 personer. Fødselsoverskuddet var på 1 718 personer.

Befolkningsutviklingen i Akershus forventes å være sterk framover også, sterkest i kommuner med sentralitet 1-3. Med sterk befolkningsvekst vil også aldringen gå langsommere i Akershus. Andelen under 18 år forventes først etter 2040 å være mindre

enn andelen av befolkningen 67 år og eldre. I Innlandet er allerede andelen av befolkningen over 67 år større enn andelen 18 år og yngre²⁷.

En konsekvens av en stadig eldre befolkning vil på sikt være at en langt større andel av befolkningen vi ha behov for tjenester og bistand, og at det blir færre som kan yte tjenestene og finansiere dette gjennom skatter og avgifter.

4.2.2 Befolknings sammensetning

Akershus er kjennetegnet med både en lavere andel med aleneboende enn Østfold og Buskerud og hele landet, og flere par med barn. Forskjellen er særlig stor sammenliknet med Oslo. Akershus kan dermed kalles et familiefylke. Trenden er imidlertid at andelen aleneboende i Akershus er økende, fra 34 prosent i 2005 til 41 prosent i 2023.

Andelen innvandrere i Akershusbefolkningen har økt hvert år. Andelen av befolkningen med innvandrerbakgrunn var 25 prosent pr 1.1.2023, hvorav andelen innvandrere er 19,4 prosent og norskfødte med to innvandrerforeldre 5,6 prosent. Lørenskog hadde per 1.1.2023 en andel med innvandrerbakgrunn på 37 prosent, som er høyest i landet.

4.3 Sirkulær økonomi

De siste femti årene er verdens ressursbruk mer enn tredoblet. Den ferske rapporten fra FNs ressurspanel «Global Resource Outlook 2024» viser at overdreven ressursutnyttelse er den viktigste årsaken til verdens miljøkriser. Hvis ressursene ikke brukes mer effektivt og bærekraftig, kan forbruket øke med 60 prosent innen 2060.

Sirkulær økonomi er motsatsen til en lineær økonomi. En lineær økonomi er basert på utvinning, produksjon og bruk, og forbrenning eller deponering av avfall.

Sirkulær økonomi innebærer at ressurser må brukes og gjenbrukes mer effektivt i giftfrie kretsløp. Omstilling til en sirkulær økonomi vil bidra til at vi tar ansvar for natur og klimagassutslipp i hele verdikjeden til de produktene og tjenestene vi bruker, og at varer og ressurser som i dag går til spille får ny verdi og lenger levetid.

4.3.1 Ny kunnskap og nye føringer

Siden 2020 har det kommet mange nye føringer og ny kunnskap om hva sirkulær økonomi er, og hvordan omstillingen til et sirkulært samfunn kan skje.

²⁷ [Regionale befolkningsframskrivninger \(SSB tabell 13600\)](#)

Strategier og handlingsplaner har blitt lagt frem både i EU²⁸ og i Norge²⁹, og Kommunesektorens organisasjon (KS) har utviklet en detaljert veileder³⁰ for hvordan fylker og kommuner kan jobbe med sirkulær økonomi både i egen drift, og gjennom samfunnsutviklingen.

Figur 3 Eksempel på strategier, veiledere og handlingsplaner om sirkulær økonomi siden 2020.

²⁸ [Circular economy action plan - European Commission \(europa.eu\)](https://european-council.europa.eu/media/en/press-operations/infographic-123420.pdf)

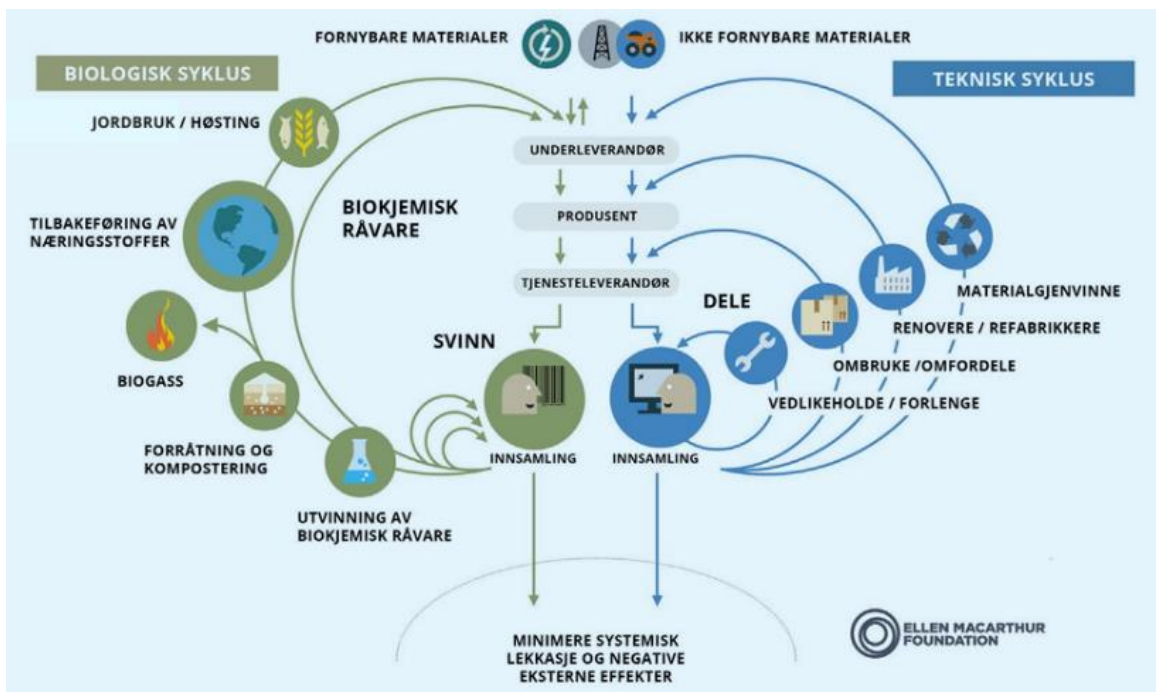
²⁹ [Sirkulær økonomi - regjeringen.no](https://www.regjeringen.no/no/tema/sirkulaer-okonomi/id2711411/)

³⁰ [Sirkulærøkonomi - KS](https://www.kommune.no/tema/sirkulaer-okonomi/)

For å omstille oss til en sirkulær økonomi, trenger vi både innovasjon og nye former for samarbeid og praksiser. Livsløpsperspektivet står sentralt, både for å utvikle nye sirkulære verdikjeder, men også for å unngå at miljøproblemer flyttes oppover eller nedover i verdikjeden³¹.

Den biologiske og den tekniske syklusen

En anerkjent illustrasjon på sirkulær økonomi beskriver to materialsykluser, en for fornybare biologiske ressurser og en for ikke-fornybare ressurser.

Figur 2 «The butterfly diagram for circular economy» fra Ellen Macarthur foundation, oversatt til norsk i Handlingsplan for en sirkulær økonomi 2024-2025

I den biologiske materialsyklusen tar vi i bruk biologiske ressurser som kan vokse, høstes og fornye seg så lenge vi forvalter dem godt. Av disse biologiske ressursene får vi mat og biobaserte materialer. Overskudd, rester og sidestrømmer er fornybare råvarer som blir brukt til nye produkter, før de blir ført tilbake til naturen etter å ha blitt brukt i samfunnet, for eksempel gjennom kompostering, nedbryting for produksjon av biogass eller annen utnyttelse av næringsstoffene i materialet. Gjennom prosessene i naturen blir det lagt grunnlag for nye biologiske ressurser.

I den tekniske materialsyklusen sirkulerer produkter, komponenter og materialer som er produsert med egenskaper som gjør dem egnet til å brukes om igjen, enkelt repareres,

³¹ 30 år med sirkulær innovasjon - NCCE

oppgraderes, moderniseres eller materialgjenvinnes. Materialene kan ha både biologisk og ikke-biologisk opphav. Materialer av biologisk opphav kan først sirkulere i den tekniske syklusen for så, eller endt bruk, bli ført tilbake til den naturlige biologiske nedbrytingssyklusen³².

4.3.2 Sirkulære verdikjeder

Norges mål om at utviklingen i mengden avfall skal være vesentlig lavere enn den økonomiske veksten³³, kan fungere som en indikator på hvor sirkulære vi er. I dag er ikke dette målet nådd.

Omstilling til en mer sirkulær økonomi må skje innenfor alle sektorer og verdikjeder. For eksempel er elektronikk, batterier og kjøretøy, emballasje, plast, tekstiler, bygg og anlegg, og matsystemer, plukket ut som utvalgte verdikjeder i EU sin strategi³⁴. I den norske strategien fra 2021, identifiseres primærnæringene, prosessindustrien, varehandelen og byggenæringen som områder med særlig potensiale innen sirkulær økonomi.

Det finnes ikke en helhetlig analyse av potensialet for sirkulære verdikjeder i Akershus per i dag. Men både biologiske næringer (inkludert biogass)³⁵, samt bygg og anlegg (inkludert masseforvaltning)³⁶ er verdikjeder som sannsynligvis vil stå sentralt, på grunn av ressurs – og avfallsvolum, samt høy grad av aktivitet i regionen.

³² [handlingsplan-sirkulaer-okonomi.pdf \(regjeringen.no\)](#)

³³ [Miljømål 4.3 \(miljodirektoratet.no\)](#)

³⁴ [EUR-Lex - 52020DC0098 - EN - EUR-Lex \(europa.eu\)](#)

³⁵ [Forside - Biogass Oslofjord](#)

³⁶ FNs klimapanel peker på at byggesektoren har stort potensial for utslippsreduksjon. I dag står byggenæringen for 25% av det totale avfallet i Norge.

5 Landbruk og bærekraftig matsystem

Dette innsatsområdet handler om å ivareta og utvikle matsystemene våre på en bærekraftig måte. Et matsystem omfatter alle aktiviteter som påvirker maten vår, fra den blir produsert til den blir konsumert. I dette systemet er det mange ledd, og ulike faktorer som direkte og indirekte påvirker maten. Bare den norske matverdikjeden består av tusenvis av aktører, og er blant annet preget av komplekse arbeidsprosesser, lange forsyningslinjer og et omfattende regelverk som skal sikre befolkningen trygg mat.

Akershus er et viktig matproduksjonsfylke med matjord av høy kvalitet, og har et stort potensial for økt matproduksjon og økt bærekraft i hele matsystemet. Samtidig er deler av fylket preget av utbyggingspress, noe som også kan gå ut over verdifull matjord.

Vi har derfor valgt å belyse utviklingstrekket «nedbygging av dyrka og dyrkbar jord» i dette dokumentet.

5.1 Nedbygging av dyrka og dyrkbar jord

Akershus er et viktig matproduksjonsfylke med matjord av høy kvalitet og en betydelig næringsmiddelindustri. Gamle Akershus hadde i overkant 7 prosent av jordbruksarealet i Norge, og 20 prosent av kornarealet i Norge. Landbruksjord i Akershus er viktig for produksjon av kornsortene hvete og havre, og dermed for nasjonal matberedskap. Landbruksnæringen i Akershus er en betydelig aktør i nasjonal målestokk.

Godt jordsmonn er en ikke-fornybar ressurs. Det er mye jordkvalitet av typen svært god eller god i Akershus. Andel dyrka jord i Akershus er 14,4 prosent, og andel dyrkbar jord er 6,8 prosent³⁷. Kommunene Gjerdrum, Lillestrøm, Nes, Ullensaker og Ås peker seg ut med størst andel av den typen arealer.

Matjorden er den viktigste ressursen for norsk matproduksjon, og i 2023 vedtok Stortinget et nytt og skjerpet mål for omdisponering av matjord³⁸. Innen 2030 skal omdisponeringen av dyrka mark være på maksimalt 2000 dekar per år. Høy befolkningsvekst i randkommunene rundt Oslo og i Gardermoregionen, medfører nedbygging av areal. Den sterkeste økningen i arealbeslag de siste årene gjelder bygninger av ulike slag³⁹. Fra 2011 til 2023 har arealbeslaget for bygninger økt fra 47 km² til 56,4 km² i Akershus. De fleste omdisponeringer av dyrka mark til annet enn landbruk ble regulert til boligformål, trafikkområde eller næring⁴⁰.

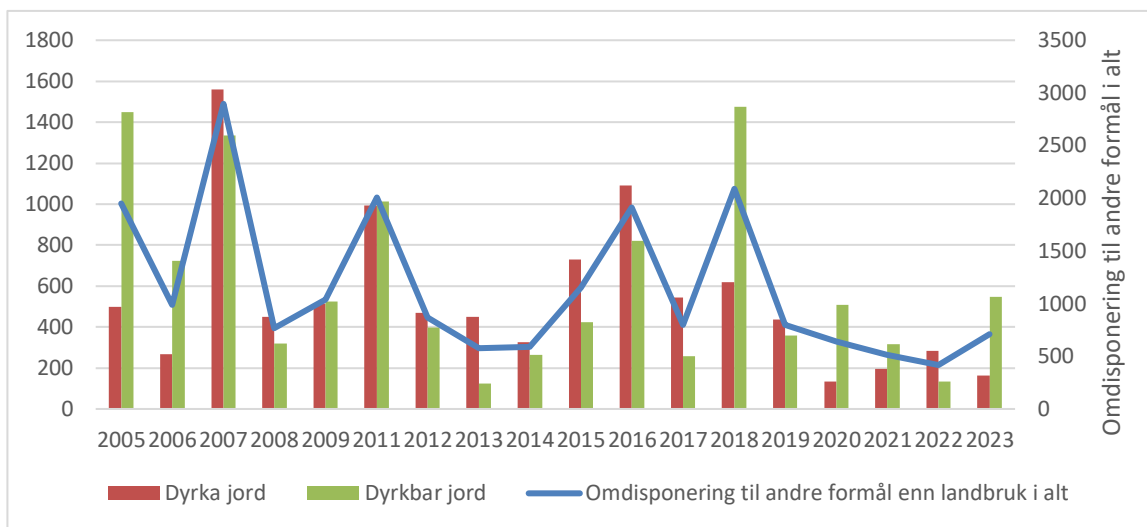
³⁷ [Analyse ABØ, jorbruk 2022 \(arcgis.com\)](#)

³⁸ [Prop. 121 S \(2022–2023\) Endringer i statsbudsjettet 2023 under Landbruks- og matdepartementet \(Rapport PDF\)](#)

³⁹ [Analyse ABØ, Arealregnskap – bebygd areal \(arcgis.com\)](#)

⁴⁰ [06194: Omdisponering av dyrka og dyrkbar jord etter jordloven og plan- og bygningsloven \(K\) 2005 - 2022. Statistikkbanken \(ssb.no\)](#)

Tabell 4 Omdisponering til andre formål enn landbruk 2005 – 2023, i dekar. Kilde: SSB tabell 07903. Merknad: Justert for omdisponering av 3 784 dekar i Ullensaker i 2018 fra dyrkbarjord til Forsvarsformål. Tall for år 2010 mangler i SSB.

Tabell 5 omdisponering til andre formål enn landbruk. Kilde: SSB tabell 07903 Merknad: Justert for omdisponering av 3 784 dekar i Ullensaker i 2018 fra dyrkbarjord til Forsvarsformål. Tall for år 2010 mangler i SSB.

Omdisponering til andre formål enn landbruk i Akershus i km ² , 2005 -2023*	
Omdisponering i alt	20,7
Dyrka jord	9,7
Dyrkbar jord	10,9

5.1.1 Matvareproduksjon og matvaresikkerhet

Konsekvensene av klimaendringene vil utfordre matvaresikkerheten og matvareproduksjonen fremover⁴¹. I Akershus har det vært flere eksempler på ekstremvær som har hatt konsekvenser for landbruket de siste årene, for eksempel flomsituasjonen som rammet Sør-Norge høsten 2023. Både landbruket og marin sektor vil være nødt til å tilpasse seg klimaendringene som vil komme de neste årene.

⁴¹ [Klimaendringene utfordrer det norske matsystemet, NIBIO rapport 2022 \(rapport PDF\)](#)

5.1.2 Matproduksjon og ernæring

Det er behov for å produsere nok mat til alle, uten å forurense miljøet og drikkevannet, og uten å bidra til at klimaendringene blir verre. For å få til dette, må vi produsere og distribuere mat på en mer ressurseffektiv og bærekraftig måte.

Arbeid for redusert ressurstap langs hele verdikjeden «fra jord til bord», samt ny teknologi kan være en del av løsningen. FN beskriver et bærekraftig matsystem som et system som leverer matsikkerhet og ernæring til alle på en slik måte at det økonomiske, sosiale og miljømessige grunnlaget for matsikkerhet og ernæring for fremtidige generasjoner ikke svekkes⁴².

Et matsystem omfatter alle aktiviteter som påvirker maten vår, fra den blir produsert til den blir konsumert. I dette systemet er det mange ledd, og ulike faktorer som direkte og indirekte påvirker maten. Bare den norske matverdikjeden består av tusenvis av aktører, og er blant annet preget av komplekse arbeidsprosesser, lange forsyningslinjer og et omfattende regelverk som skal sikre befolkningen trygg mat.

Det er viktig å jobbe med hvordan mat produseres, deles og forbrukes. Gjøres dette riktig, kan jordbruk, skogbruk og fiskeri gi næringsrik mat til alle, samtidig som det gir inntekter og bevarer miljøet for fremtidige generasjoner.

Forskning, innovasjon og ny teknologi er drivere for en grønn omstilling i landbruksnæringene, og i Akershus er det sterke kunnskapsmiljøer og bedrifter som bidrar til å utvikle bærekraftige løsninger i hele verdikjeden for mat, samt knyttet til forbruk og til matsvinn og avfallshåndtering.

Sult er et svært marginalt problem i Norge i dag, og tilgangen til trygg og ernæringsmessig fullgod mat er bra hele året. Samtidig er Norge en del av en internasjonal trend hvor andelen overvekt og fedme øker.

På nasjonalt nivå har sukkerforbruket gått ned med 25 prosent i perioden 2009-2019, men fortsatt er inntaket av søte matvarer og drikker med lav ernæringskvalitet langt høyere enn ønskelig⁴³.

Mellom regionen med lavest andel (Asker og Bærum) og regionen med høyest andel (Gardermoregionen) var det en forskjell på over 10 prosentpoeng.

Folkehelseundersøkelsen har også tall for daglig inntak av frukt og bær, grønnsaker og fisk. Grovt sagt er det også her tendens til økende inntak med økende utdanning, og at Gardermoen er den delen der man i minst inntar grønnsaker daglig, mens man i størst

⁴² [Food and Agriculture Organization of the United Nations - Agrifood Systems](https://www.fao.org/) (fao.org)

⁴³ [Oversikt over folkehelse - Akershus fylkeskommune](https://www.afk.no/) (afk.no)

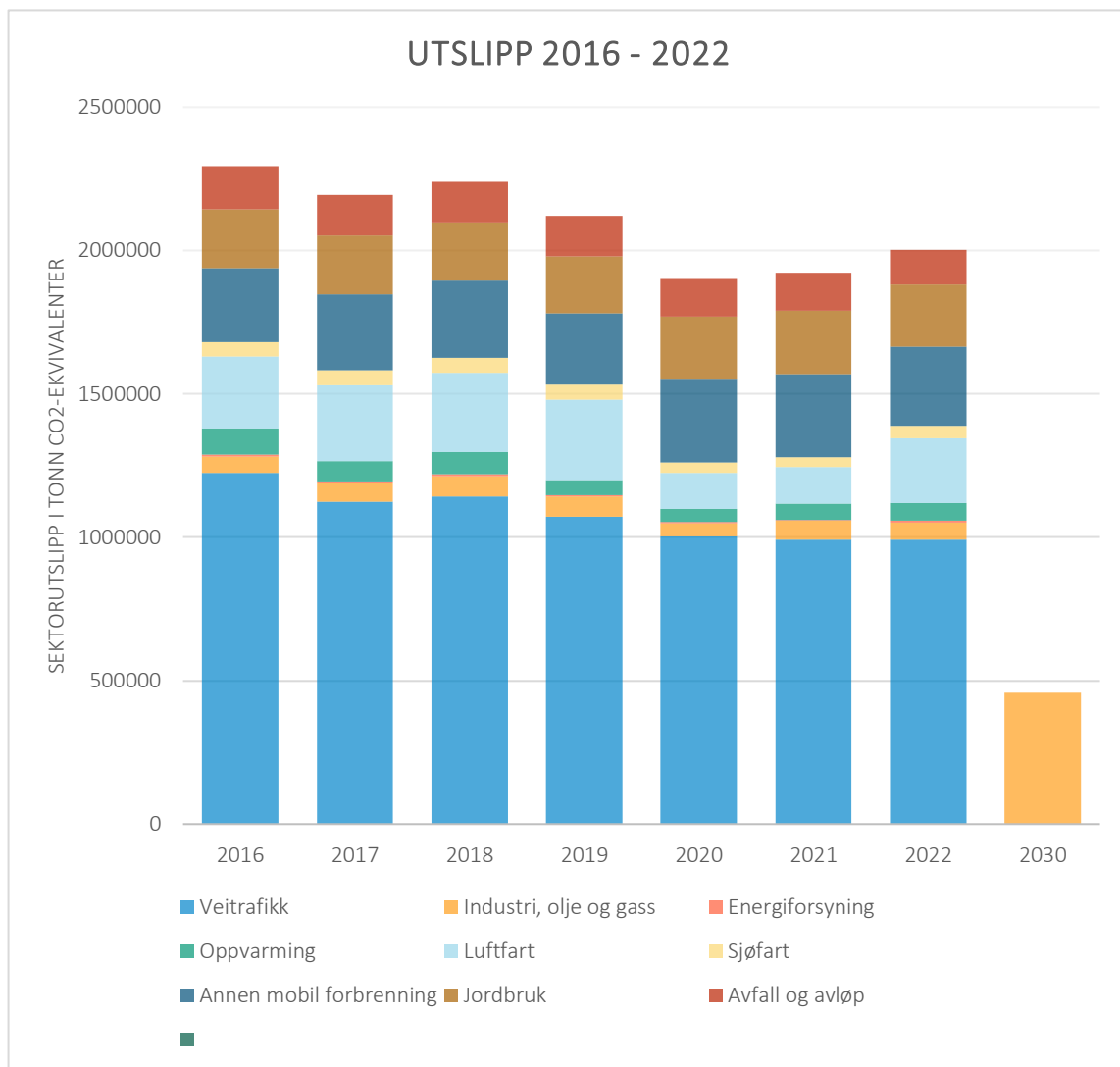
grad spiser grønnsaker daglig i Asker og Bærum. Tallene sier imidlertid ingenting om kvaliteten eller klimavennligheten på disse matvarene.

6 Klimavennlig energiomstilling

Dette innsatsområdet handler om at vi må omstille energisystemet vårt dersom klimamålene skal nås. Siden 2020 har vi fått ny kunnskap om hvordan klimamålene i Akershus kan nås, og hvordan energiomstilling må sees på som en sentral brikke for å bli et lavutslippssamfunn.

Vi har derfor valgt å belyse utviklingstrekkene «tempoet i klimaomstillingen må opp» og «Akershus på vei til lavutslippssamfunnet» som henholdsvis handler om at vi må kutte raskt for å nå målene innen 2030 og hvordan vi organiserer klimaarbeidet for å bli et lavutslippssamfunn i 2050.

6.1 Tempoet i klimaomstillingen må opp

Figur 4 Oversikt over historiske utslipp fordelt på sektorer fra 2016 til 2022. Den siste kolonnen viser hvor mye utslipp vi totalt kan ha i 2030 for å nå målet om 80% kutt. Dette tilsvarer at vi kan slippe ut omtrent 460 000 tonn CO2-ekvivalenter i 2030.

I Akershus er målet at vi i år 2030 har redusert klimagassutslippene som skjer innenfor egne grenser med 80 prosent⁴⁴ sammenlignet med 2016.

Mellom 2016 og 2022 har utslippene av CO2 i Akershus gått ned med 12 prosent. Kuttene har skjedd i alle sektorer med unntak av sektorene annen mobil forbrenning⁴⁵ og jordbruk.

⁴⁴ Referanseår 2016

⁴⁵ Omfatter blant annet maskiner og fossildrevne redskaper

Utslippene var på sitt laveste i 2020, da koronapandemien rammet Norge. Etter dette har utslippene igjen økt, og mellom 2021 til 2022 steg utslippene med 4 prosent. Den største økningen har skjedd innenfor luftfart hvor utslippene har doblet seg siden 2020.

Det er publisert et digitalt klimadashbord for Akershus. Der finnes det flere detaljer om klimagassutslipp for Akershus, og kommunene. [Klimadashbordet er tilgjengelig på Akershus sine hjemmesider.](#)

6.1.1 Energiomstilling er sentralt

Energiomstilling er sentralt for å nå klimamålene. Bruk og produksjon av energi er den største kilden til utslipp globalt. Produksjon av fornybar energi vokser raskt, men forbruket av fossil energi holder seg stabilt og utgjør fremdeles den største andelen av verdens energiforbruk.

I Norge har vi vannkraft, og er kommet lengre enn mange andre land i å elektrifisere samfunnet. Likevel produseres og brukes det også i Norge fremdeles mer fossil energi enn fornybar energi. For å bli et lavutslippssamfunn, må den fossile energien fases ut av systemet⁴⁶.

Energisystemet omfatter ulike energikilder, fra oljeutvinning til solceller. Det omfatter også en betydelig infrastruktur, for å produsere, lagre og distribuere energien.

I Akershus var det totale energiforbruket på 17220 GWh i 2022. Oljeprodukter utgjorde 42 prosent av dette. Dette brukes hovedsakelig til transport, maskiner og redskaper, og i primærnæringene. Bruken av fossil energi forårsaker store utslipp av klimagasser, og veitrafikken alene utgjorde den største delen av klimagassutslippene i Akershus i 2022⁴⁷.

Elektrisitet (kraft) utgjør 50 prosent av energiforbruket i Akershus, og den største delen av forbruket skjer i næringsbygg og husholdninger. Selv om elektrisitet har et lavere klimaavtrykk enn oljeprodukter, er det viktig at vi reduserer forbruket for eksempel gjennom energieffektiverende tiltak. Når vi gjør dette, frigjør vi kraft til andre viktige formål som kan erstatte bruken av fossil energi.

Klimavennlig energiomstilling krever effektiv bruk av energi og bedre utnyttelse av fossilfrie energiresurser som finnes lokalt i fylket. Ifølge Kraftløftet er solenergi, fjernvarme og energieffektivisering prioriterte områder for å frigjøre kraft i Oslo og Akershus. Solenergi kan bygges ut på grå arealer og eksisterende bygg og vi kan utnytte avfallsressursene våre til energiproduksjon slik som biogass.

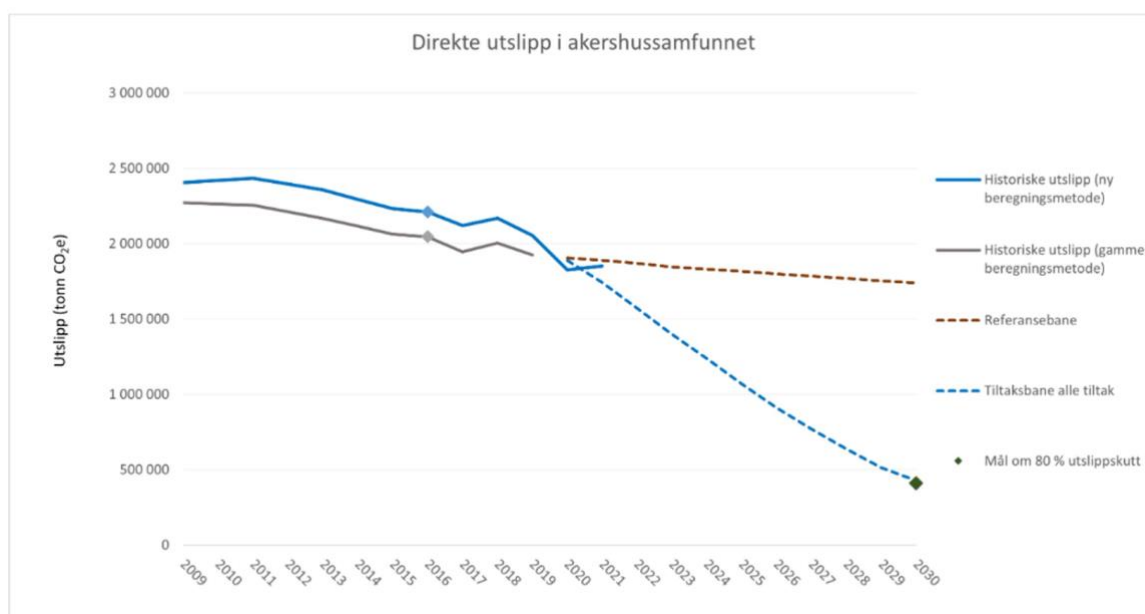
⁴⁶ [Klimautvalget-2050.pdf \(regjeringen.no\)](#)

⁴⁷ [Energidashbord for Akershus](#)

Det er publisert et digitalt energidashboard for Akershus. Der finnes flere detaljer om energibruk i fylket. Dashboardet er tilgjengelig på [Akershus sine hjemmesider](#).

6.1.2 Involvering av flere aktører og sektorer

En analyse gjennomført av Endrava høsten 2022 presenterte hvilke tiltak som må til for å nå målet om 80 prosent utslippskutt innen 2030.

Figur 5 Endrava effektberegnet 63 tiltak som kan gi en samlet effekt på 80% kutt i 2030. Disse illustreres av den blå stiplede linjen. Referansebanen (brun stiplet linje) er en framskrivning av utvikling dersom vi ikke setter i verk nye tiltak

Sammenlignet med tidligere, har vi både kunnskapen og teknologien som skal til for å nå målene som er satt innen 2030, men tempoet må opp. Analysen peker på et bredt spekter av virkemidler knyttet til utslippskutt, energiomstilling, og karbonbinding i alle sektorer må til. Eksempel på tiltak knyttet til de største utslippssektorene i Akershus gjengis nedenfor, men for å oppnå målet som er satt må tiltak settes i verk i alle sektorer:

Veitrafikk

For å oppnå tilstrekkelige utslippskutt innen veitrafikken, anbefales tiltak på tre områder samtidig:

- Reduksjon av personbiltrafikk og skjerpede nullvekstmål for personbil⁴⁸
- Færre fossilbiler og -lastebiler, flere elektriske personbiler og lastebiler
- Økt bruk av biodrivstoff (alle sektorer) og biogass (lastebiler)

⁴⁸ Færre antall kjøretøykilometer

Luftfart

Alle utslipp fra avgang og landing på Oslo Lufthavn⁴⁹, skjer i Akershus (Ullensaker). Antall reiser er forespeilet å øke mot 2030. For å redusere utslippene fra luftfarten i Akershus, anbefales tiltak på to områder samtidig:

- Reduksjon i flytrafikken
- Økt bruk av biodrivstoff

Annen mobil forbrenning

I jordbruk, skogbruk, forsvar og innenfor bygg og anleggsbransjen bruker vi ulike motorredskaper og maskiner⁵⁰, som traktorer og anleggsmaskiner som går på diesel. Dette utgjør en stor del av utslippene i Akershus. For å oppnå tilstrekkelig utslippskutt må det satser på flere områder:

- Overgang til fossilfri maskinpark
- Økt innfasing av biogass og biodrivstoff.

Jordbruk

Jordbruk står for en betydelig andel utslipp. Det er ikke er mulig å oppnå tilstrekkelig utslippskutt fra jordbruket i Akershus, uten å omstille til mindre utslippsbelastende produksjonsformer⁵¹. Endrava-analysen trekker frem at det er størst potensial i tre strukturelle tiltak:

- Redusere kjøttforbruket, og øke andelen plantebasert og fisk i kostholdet.
- Sørge for reduksjon av matsvinn i alle ledd.
- Gjennomføre driftstiltak koblet til husdyrgjødsel og avlsarbeid/dyrehelse.

I Akershus sitt klimabudsjett er estimerte og nødvendige utslippsreduksjoner i 2024-2027 presentert nærmere. [Klimabudsjettet er tilgjengelig på Akershus fylkeskommunes hjemmesider.](#)

6.2 Akershus på vei til lavutslippssamfunnet

I Norge er det et lovfestet mål om at Norge skal bli et lavutslippssamfunn i 2050 (Lov om klimamål, § 4). Klimautvalget leverte NOU 2023:25 «Omstilling til lavutslipp: Veivalg for

⁴⁹ Oslo Lufthavn er den største flyplassen i Norge og stod i 2019 for mer en halvparten av den innenlandske flytrafikken og ca. 70 % av all utlandstrafikk.

⁵⁰ «annen mobil forbrenning».

⁵¹ Utslippssektoren jordbruk omfatter prosessutslipp knyttet til biologiske prosesser i husdyrene, gjødselen og dyrkingsjorda som fører til dannelse av metan og lystgass. Utslipp fra energibruk i jordbruket er ikke inkludert i jordbruksregnskapet, men er plassert på sektorene Annen mobil forbrenning og Oppvarming

klimapolitikken mot 2050⁵²» i oktober 2023. Kunnskapen fra utredningen er relevant for hvordan vi kan oppnå lavutslippssamfunnet også i Akershus. Hovedpunkter fra rapporten er gjengitt nedenfor.

I et lavutslippssamfunn er så å si alle utslipp fjernet for godt. Spørsmålet er ikke hvilke utslipp som skal reduseres, men hvilke små utslipp som gjenstår i 2050.

Kommuner og fylkeskommuner spiller en sentral rolle i samfunnsutviklingen og er viktige i omstillingen til et lavutslippssamfunn. Lykkes ikke Norge med omstilling i kommunene, vil ikke Norge bli et lavutslippssamfunn⁵³.

6.2.1 Unngå, flytt eller forbedre (UFF)

Klimautvalget presenterer et rammeverk for utvikling av tiltak kalt UFF (unngå, flytte eller forbedre). Rammeverket bygger på at man så langt det er mulig skal unngå aktiviteten eller handlingen som gir utslipp. Dette kan for eksempel være å reise mindre med fly eller ikke bygge ned natur.

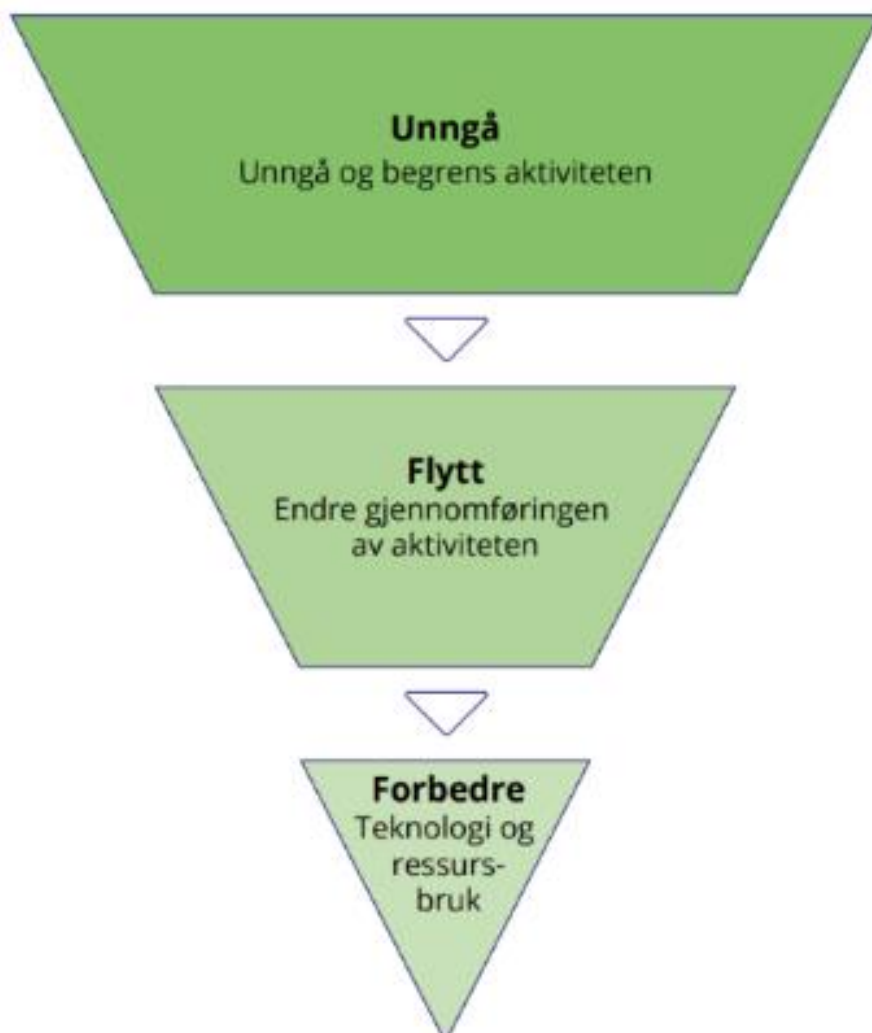
Hvis dette ikke er mulig, skal man flytte aktiviteten, det vil si endre måten den blir gjennomført på. Et eksempel på dette kan være å ta tog i stedet for fly. Dersom det hverken er mulig å unngå eller flytte, skal man forbedre. Dette dreier seg ofte om teknologiforbedringer eller mer effektiv ressursbruk, og kan være å bruke elbil i stedet for en bil som går på fossilt drivstoff.

Tiltak for å unngå utslipp har høyest prioritet i rammeverket. Det vil være nødvendig å gjennomføre alle typer tiltak, men rammeverket angir en prioritering og retning for utforming av både mer overordnet politikk og enkelttiltak. Rammeverket kan tilpasses alle sektorer⁵⁴.

⁵² [Klimautvalget 2050](#)

⁵³ [Klimautvalget-2050.pdf \(regjeringen.no\)](#)

⁵⁴ [Klimautvalget-2050.pdf \(regjeringen.no\)](#)

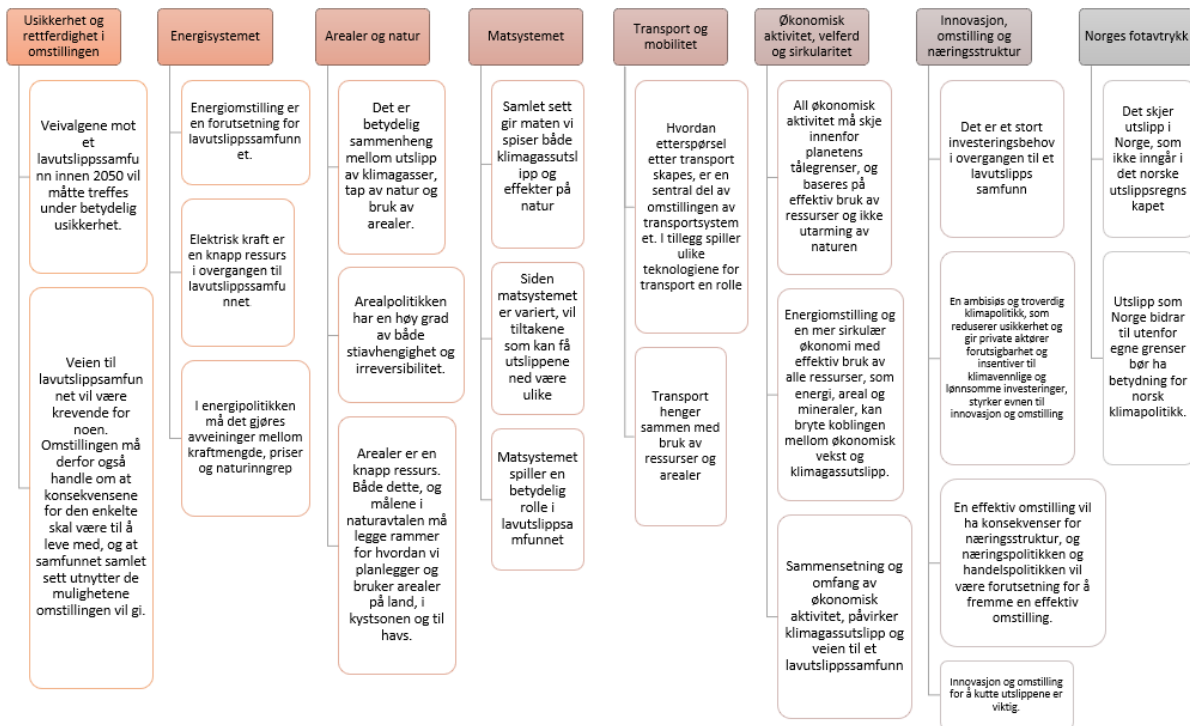
Figur 6 Rammeverket «unngå, flytt, forbedre». Kilde: klimautvalget 2050

6.2.2 Omstilling på tvers av sektorer og målsettinger

Klimautvalget belyser hvordan det frem til nå har vært vanlig å organisere klimapolitikken på en sektorisert måte, og å vurdere måloppnåelse etter relativt kortsiktige trender i lokale og nasjonale utslippsregnskap. Ofte har kostnadseffektivitet blitt lagt til grunn for tiltak og områder man velger å satse på. Dette er en arbeidsform som Klimautvalget mener ikke er tilstrekkelig for å bli et lavutslippssamfunn i 2050.

Omstilling til lavutslippssamfunnet, må bygge på en helhetlig og langsiktig utvikling. Dette innebærer å jobbe på tvers av sektorer, og mot flere samfunns mål og politikkområder samtidig.

Klimautvalget har beskrevet dette utfyllende, under beskrivelsen av 8 tematikker. Tematikkene er sammenfattet i figur 8, sammen med svært forkortede oppsummeringspunkt.

Figur 8 Svært forkortede oppsummeringspunkt av temaer som gir føringer for hvordan Norge kan gjennomføre omstilling til lavutslippssamfunnet. Oppsummeringspunktene er sammenstilt fra hele kapittel B i klimautvalgets utredning, s.80 - s.259

7 Helhetlig by- og stedsutvikling

Dette innsatsområdet handler om de stedene der mennesker bor og beveger seg i hverdagen. For å nå bærekraftsmålene, må byer og bosteder planlegges på måter som tilrettelegger for et godt liv, trygghet, god helse, bærekraftige transport- og forbruksmønstre, og en arealbruk som ikke skader viktig natur, kulturminner og friluftsområder.

Akershus er sammen med Oslo Norges største bo- og arbeidsmarkedsregion. Dette preger stedene våre og påvirker befolkningsvekst, pendlerstrømmer, utbyggingshastighet og boligtilgang. Vi må planlegge for en utvikling som skaper god kvalitet, og som tar høyde for et klima i endring. Derfor er utviklingstrekkene «kvalitet i by- og stedsutviklingen» og «bedre klimatilpasning» belyst som utviklingstrekk under dette innsatsområdet.

7.1 Kvalitet i by- og stedsutvikling

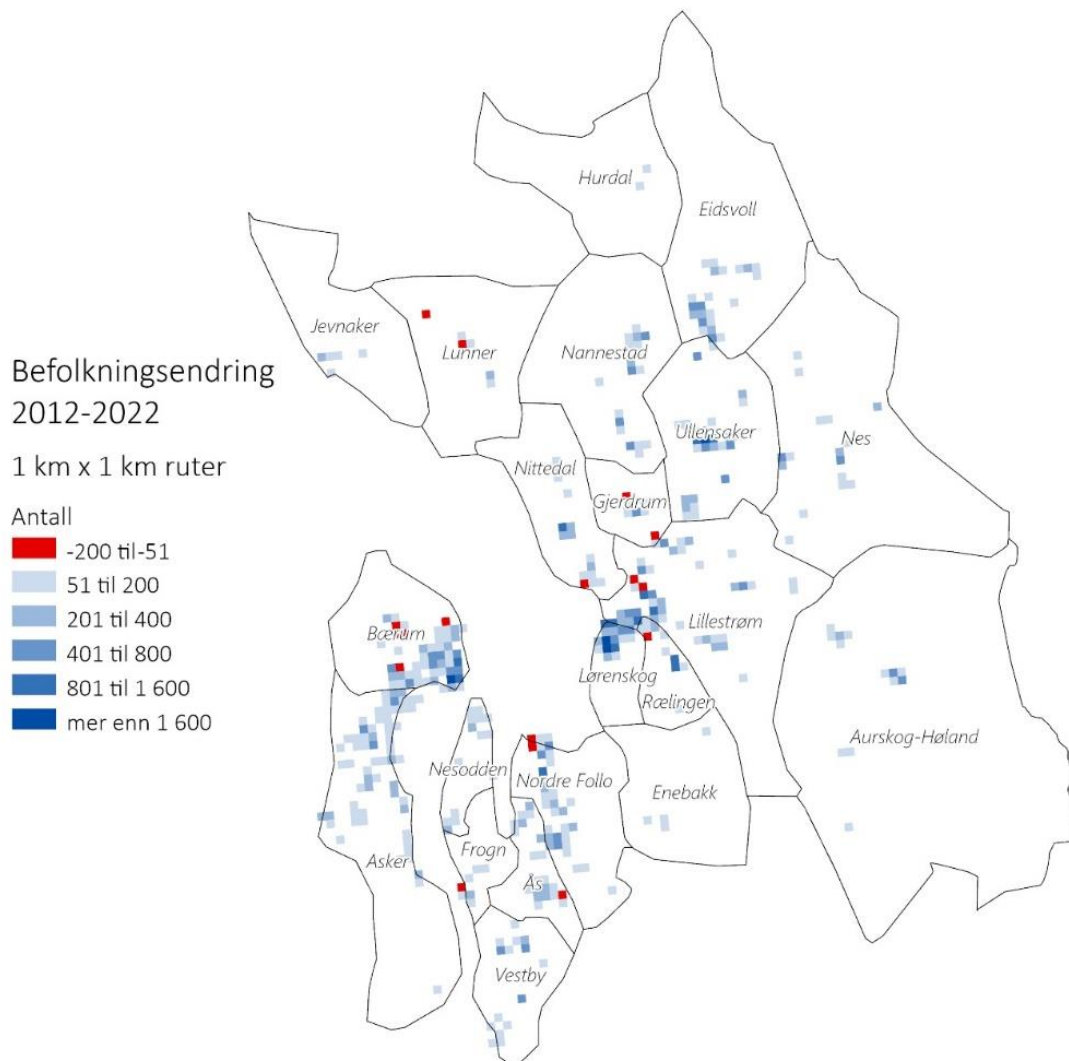
Kvalitet i by- og stedsutvikling handler om å se det fysiske miljøet i sammenheng med menneskers liv og virke. Det handler om hvordan et sted fungerer, både for innbyggere, næringsliv og besøkende, og påvirkes av en rekke faktorer.

7.1.1 Befolkningsendringer

Akershus kjennetegnes av en sterk befolkningsvekst, stor innenlands tilflytting og naturlig folketilvekst i nesten alle kommuner. 49 prosent av befolkningen i Akershus er bosatt i de 5 mest sentrale kommunene i fylket. Disse kommunene utgjør sammen med Oslo kjernen i en sterk funksjonell integrert bo-, arbeids- og tjenesteregion. Befolkningsveksten er stort sett konsentrert i eller nær regionale byer og prioriterte lokale byer og tettsteder (se kart under).

Ifølge SSB kan Akershus fylke forvente en sterkere befolkningsvekst sammenliknet med andre fylker (15 prosent vekst eller mer, med unntak av Lunner kommune med 9,5 prosent) også frem mot 2050⁵⁵.

⁵⁵ [Regionale befolkningsframskrivinger 2020-2050 \(arcgis.com\)](https://arcgis.com)

Figur 7 Kartet viser befolkningsendringen i Akershus fra 2012-2022, og at befolkningsveksten stort sett er konsentrert til regionale byer og prioriterte lokale byer og tettsteder.

De 21 kommunene i Akershus fordeler seg på fire (av totalt seks) sentralitetsklasser, hvor de mest sentrale kommunene har sentralitetsklasse 1 og de minst sentrale kommunene har sentralitet 6. Sentralitet er basert på nærhet til arbeidsplasser og servicefunksjoner⁵⁶.

⁵⁶ [Regionale utviklingstrekk 2023 - regjeringen.no](https://www.regjeringen.no)

Tabell 6 utvalgte indikatorer fordelt på sentralitetsindeks for kommunene i Akershus.

	Sentralitet 1	Sentralitet 2	Sentralitet 3	Sentralitet 4
A. Antall kommuner	5	7	8	1
B. Kommuner	Bærum, Nordre Follo, Lørenskog, Rælingen, Lillestrøm	Ullensaker, Gjerdrum, Nittedal, Asker, Frogn, Ås, Vestby	Lunner, Jevnaker, Nannestad, Eidsvoll, Nes, Enebakk, Aurskog-Høland, Nesodden	Hurdal
C. Antall innbyggere (% av innbyggertallet) i fylket per 01.10.23	355 390 (49 %)	232 332 (32 %)	134 661 (18.6 %)	3 005 (0.4 %)
1. Befolkningsendring fra januar 2018 – januar 2023	8.1 %	8 %	8.5 %	1.4 %
2. Andel av befolkningen med trygg tilgang til rekreasjonsareal 2022 (%) Kilde: SSB	61 %	67 %	60 %	78 %

7.1.2 Tilflytting

Hoveddelen av den innenlandske tilflyttingen til Akershus kommer fra Oslo, blant annet siden husholdninger med unge barn bosatt i Oslo ønsker å etablere seg mer romslig i rekkehus/eneboliger. Høye boligpriser i kommuner med sentralitet 1 og 2 har ført til særlig stor tilflytning til sentralitet 3 de siste fem årene.

7.1.3 Utbygging

I Akershus er viktige natur- og friluftsområder i konflikt med planlagt utbygging til bl.a. boligformål, næring eller fritidsbebyggelse. Utvikling i Oslo tettsted går i retning av at større arealkrevende næringer flytter ut og etablerer seg i Akershus, noe som medfører utfordringer for en helhetlig by- og stedsutvikling i Akershus.

Planlegging, folkehelse og kultur må ses i sammenheng for å skape steder med gode kvaliteter og gode bomiljøer. Det er et stort press på arealer, noe som kan bidra til dårlig kvalitet i by- og stedsutvikling.

7.1.4 Kulturminner

Akershus har et rikt mangfold av kulturminner. Jordbrukets og skogens kulturlandskap, kystkulturen og samferdselens kulturminner, minnene fra tettsteds- og byveksten – alt er spor fra en region i stadig hurtigere utvikling. Stor vekst med omfattende endringer og utbygginger preger i dag store deler av fylket, og med det de fysiske omgivelsene som våre kulturminner og kulturmiljøer er en del av. En utfordring i årene framover blir å håndtere veksten og endringene i retning av en bærekraftig utvikling for hele fylket, der også kulturminneverdiene blir ivaretatt og integrert.

I den nasjonale databasen for kulturminnedata (Askeladden) er det i mars 2024 registrert 163 fredete, vernede og verneverdige bygg og anlegg og 13702 arkeologiske kulturminner ganske jevnt fordelt i fylket.

Nesten alle kommuner i fylket har utarbeidet eller er i gang med temaplaner for kulturminner hvor også de lokalt viktige kulturminnene er inkludert.⁵⁷

Det er utpekt 16 områder i fylket som Kulturhistoriske landskap av nasjonal interesse (KULA)⁵⁸.

7.1.5 Pendling og reiser

Andel sysselsatte bosatt i Akershus som pendler ut er 63,5 prosent og over 40 prosent av bosatte i Akershus har sitt arbeid i Oslo. Ca. 49 000 pendler fra Lillestrømregionen til Oslo, ca. 42 000 fra Asker og Bærum og ca. 28 000 fra Folloregionen. Motsatt pendler det ca. 51 000 fra Oslo til regionene i Akershus.

Den høye pendlingsandelen fører til et behov for store, effektive og kostbare transportanlegg, som igjen innebærer store arealinngrep, klimagassutslipp og luftforurensing.

Innbyggere i sentrale områder og tettsteder er mer fornøyd med kollektivtilbudet enn i mindre sentrale områder pga. det faktiske tilbudet.

⁵⁷ Kulturminner i kommunene, status (statuskart Arcgis.com)

⁵⁸ <https://riksantikvaren.no/siste-nytt/pressemeldinger/akershuslandskap-i-nasjonalt-register/>

Klimagassutslipp per innbygger og andel elbiler i bilparken, fordelt på kommuner med ulik sentralitet.

Tabell 7 Tabellen viser klimagassutslipp per innbygger og andel elbiler i bilparken, fordelt på kommuner med ulik sentralitet. Kilde: SSB tabell 11823 og Miljødirektoratet.

	Sentralitet 1	Sentralitet 2	Sentralitet 3	Sentralitet 4
Antall kommuner	5	7	8	1
Kommuner	Bærum, Nordre Follo, Lørenskog, Rælingen, Lillestrøm	Ullensaker, Gjerdrum, Nittedal, Asker, Frogn, Ås, Vestby	Lunner, Jevnaker, Nannestad, Eidsvoll, Nes, Enebakk, Aurskog-Høland, Nesodden	Hurdal
Klimagassutslipp – CO ₂ -ekvivalenter per innbygger 2022 (tonn) Kilde: MD	1,98	3,95 (3,23 ekskl. Asker, Ullensaker)	3,25	3,37
Andel elbiler 2022 (personbiler; inkluderer <i>ikke</i> ladbare diesel- og bensinhybrider) i bilparken. Kilde: SSB tabell 11823	31,7 %	26,8 %	17 %	11,9 %

7.1.6 Bolig

Sammenlignet med Buskerud og Østfold har Akershus en mer variert boligstruktur med flere tomannsboliger og rekkehus. Eneboliger er likevel den vanligste bygningstypen i Akershus slik som i Buskerud, Østfold og i landet ellers (74 prosent).

Tabell 8 Eksisterende boliger etter bygningstype pr 1.1.2024. Kilde: SSB tabell 03175

	Akershus	Buskerud	Østfold	Oslo
Enebolig	66,0	77,6	74,0	34,8
Tomannsbolig	13,7	11,6	11,7	20,7
Rekkehus, kjedehus og andre småhus	17,6	8,5	11,8	28,8
Boligblokk	2,5	2,0	2,3	15,4
Bygning for bofelleskap	0,2	0,3	0,2	0,3

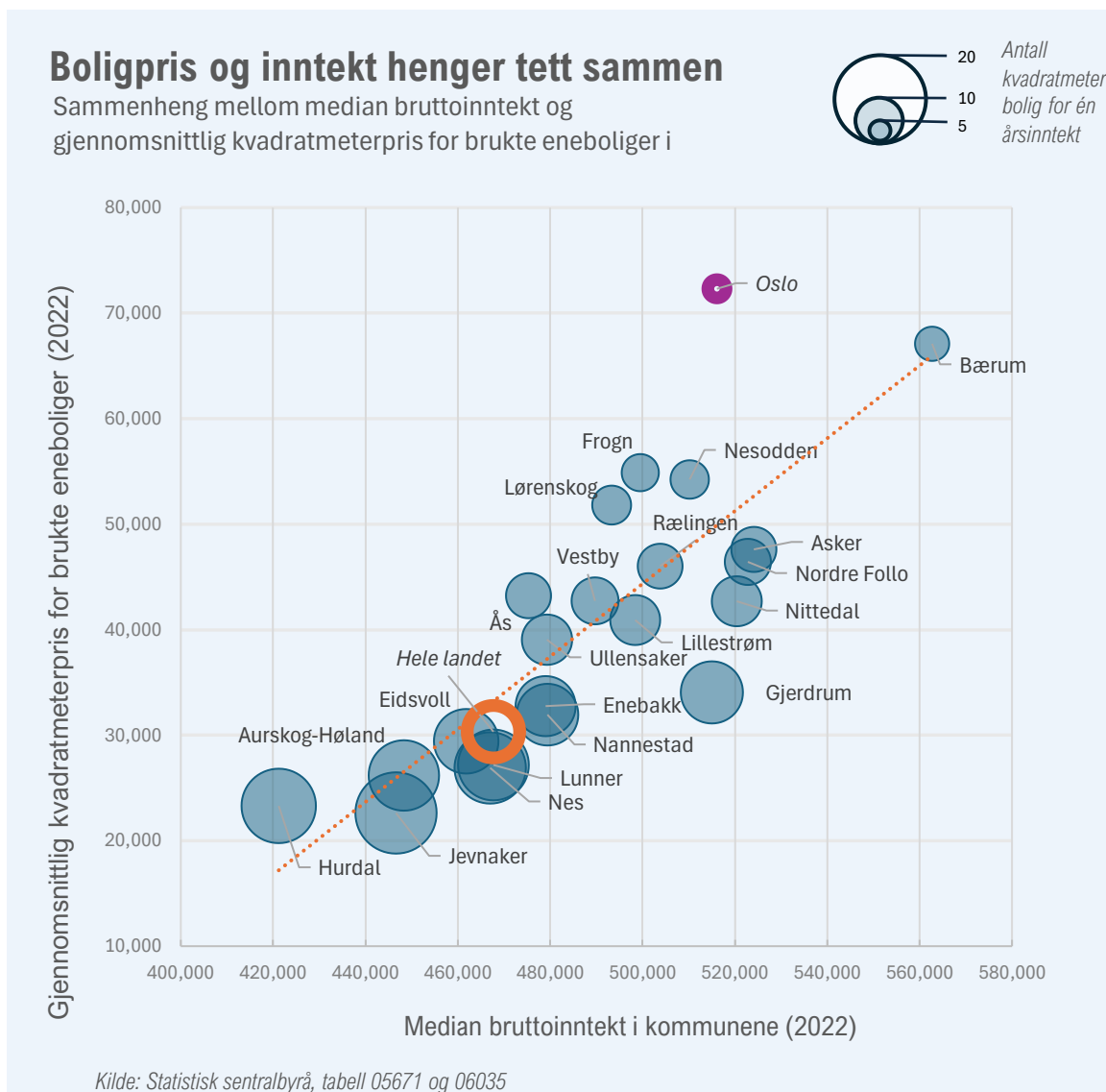
De aller fleste (77 prosent) eier egen bolig i Akershus. Andelen som leier er 15 prosent. Det er lavere enn i Buskerud (19 prosent), Østfold (18 prosent) og Oslo (26 prosent). Å leie bolig beskrives som en risiko for vedvarende lavinntekt⁵⁹.

Boligprisene i Akershus er de nest høyeste i landet etter Oslo⁶⁰. Prisene varierer imidlertid stort etter sentralitet. Kvadratmeterprisen for brukte eneboliger var i 2023 for eksempel 64 684 kr i Bærum, men 21 388 kr i Hurdal. For alle typer boliger er gjennomsnittlig kvadratmeterpris høyest i Oslo. Sentralitet, boligpriser og husholdningenes inntektsnivå henger nøye sammen. Figuren på neste side viser at gjennomsnittlig pris per kvm for brukte eneboliger i kommunene har en nær samvariasjon med median bruttoinntekt for husholdningene i kommunene. Oslo kommuner skiller seg ut.

Kommunene med høyest medianinntekt har de høyeste boligprisene, og motsatt. Både boligmarkedet og flyttestrømmene til Akershus forsterker allerede etablerte strukturer i inntektsfordelingen mellom kommunene i fylket. Tilflyttingen til Bærum og Asker skjer i hovedsak fra Oslo Vest, tilsvarende kommer de fleste innflytterne til Nedre Romerike og Gardermoreregionen fra Oslo Øst. Ulikheter i næringsstrukturen og arbeidsplassstilbudet mellom regionene forsterker dette flyttemønsteret ytterligere. Det er høy andel av arbeidsplasser innen tekniske og rådgivende tjenester i Oslo Vest og Bærum/Asker og høy andel av lager og logistikkarbeidsplasser på Nedre Romerike og i Gardermoreregionen.

⁵⁹ [Hvor mange er fattige i Norge? – SSB](#)

⁶⁰ [Prisindeks for brukte boliger \(SSB-tabell 06035\)](#)

Figur 8 Forholdet mellom median bruttoinntekt og gjennomsnittlig kvadratmeterpris for eneboliger i kommunene, 2022. Størrelsen på sirklene indikerer hvor mange kvadratmeter enebolig man kan få for én median bruttoinntekt (Statistisk sentralbyrå, tabell 05671 og 06035)

7.1.7 Støy

Støy er definert som uønsket lyd og kan forårsake søvnforstyrrelser, redusert livskvalitet og redusert helse. Statistisk sentralbyrå (SSB) gjennomfører regelmessig en levekårsundersøkelse hvor det blant annet blir spurt om støyplager. Undersøkelsen viser som forventet at opplevd støyplage øker med tettstedsstørrelsen, se tabell 1.

Tabell 9 Andel personer som bor i områder som er trafikkfarlige for små barn og som opplever støypenger etter tettstedsstørrelse og landsdel, 2012, 2015 og 2018 Kilde: SSB, statistikkbanktabell 09755 og 09756

Tettstedsstørrelse og landsdel	Bor i område som er trafikkfarlig for små barn			Plaget av støy i boligen, som kommer utenfra			Har søvnproblemer på grunn av støy			Plaget av støy utenfor boligen		
	2012	2015	2018	2012	2015	2018	2012	2015	2018	2012	2015	2018
under 200 innbyggere	23	22	25	5	4	4	1	1	2	12	10	10
opp til 20 000 innbyggere	28	29	30	6	5	4	2	2	2	14	13	10
20 000 - 99 999 innbyggere	33	36	35	7	7	5	3	2	2	15	15	11
100 000 eller flere innbyggere	41	40	42	9	9	9	4	4	5	18	17	15
Hele landet	32	32	34	7	7	6	3	3	3	15	14	12
Oslo og Akershus	42	42	42	9	9	9	3	4	4	19	18	17
Østlandet ellers	30	32	32	6	6	6	2	2	3	15	13	11
Agder og Rogaland	28	29	32	6	4	5	3	2	2	13	11	9
Vestlandet	28	28	30	8	7	5	3	3	2	15	13	11
Trøndelag	32	29	34	5	7	6	2	3	3	13	11	13
Nord-Norge	27	27	28	6	4	4	3	1	2	12	12	11

Forebygging av plagsom støy og dårlig luftkvalitet (fra blant annet veitrafikk og vedfyring) er problemstillinger som det skal tas hensyn til i planleggingen. I fylkehelseundersøkelsen for Viken⁶¹ er det hele 35 prosent som oppgir å være plaget av støy fra andre utendørs støykilder enn veitrafikk når en er hjemme, og 28 prosent fra veitrafikk.

En økende elbilandel i byene medfører en viss redusert luftforurensning (med unntak for svevestøv fra dekk, vei og bremseser), men når hovedkilden til støy kommer fra dekk og ikke motorer⁶², er heller ikke elbiler en fullkommen løsning på miljø- og helseproblemet.

⁶¹ Folkehelseundersøkelsen: Livskvalitet i Akershus, Buskerud, og Østfold 2021 (Microsoft Power BI)

⁶² Ved fart på over 30 km/t for personbiler og 50 km/t for tyngre kjøretøy er dekk og veibanestøy de dominerende støykildene. Ved lavere hastigheter er motorstøy den dominerende støykilden (Miljødirektoratet 2020).

7.1.8 Samordnet areal- og transportplanlegging i Oslo og Akershus

Siden 2016 har regional plan for areal og transport for Oslo og Akershus vært retningsgivende for areal- og transportutviklingen i regionen.

I 2023 ble det gjennomført en omfattende evaluering av den regionale planen⁶³. Evalueringen viser at den regionale planen i stor grad fungerer etter hensikten. Den har vært viktigst for å styre arealutviklingen, og har i mindre grad hatt innflytelse på samferdselsinvesteringer.

Det har imidlertid vært en positiv utvikling av kollektivtilbudet og infrastruktur for gående og syklende, i tråd med føringer i planen. Evalueringen anbefaler at planen revideres som en felles plan mellom Akershus og Oslo, at det vurderes nye tema inn i planen, og at det jobbes med fornyet forankring av planen⁶⁴.

7.2 Bedre klimatilpasning

Klimaendringene er en global utfordring som gradvis utsetter samfunnet vårt for større press. Både naturtap, klimaendringer og forurensning forsterker hverandre og gir effekter som har alvorlige konsekvenser for natur og samfunn⁶⁵.

Det europeiske miljødirektoratet (EEA) offentliggjorde den første helhetlige klimarisikovurderingen for Europa mars 2024. Hovedbudskapet er at den globale gjennomsnittstemperaturen i perioden mellom februar 2023 og januar 2024 allerede har nådd 1,5 grader oppvarming sammenlignet med førindustriell tid, og at Europa er det kontinentet som varmest raskest opp i verden.

7.2.1 Klimaendringer i Norge og Akershus

Fram mot år 2100 vil Norge få et varmere klima, med mer nedbør, kortere snøsesong, minkende isbreer og endret flommønster. Norske havområder vil bli varmere, noe som bidrar til stigende havnivå langs kysten⁶⁶, og det er forventet at episoder med kraftig nedbør øker vesentlig både i intensitet og hyppighet i alle årstider.

⁶³ [Evaluering av Regional plan for areal og transport i Oslo og Akershus \(rapport PDF\)](#)

⁶⁴ [Evaluering av Regional plan for areal og transport i Oslo og Akershus \(rapport PDF\)](#)

⁶⁵ [Norges offentlige utredninger 2024:2 I samspill med naturen, Naturrisiko for næringer, sektorer og samfunn i Norge \(rapport PDF\)](#)

⁶⁶ [Dagens og framtidens klima for Norge - Miljødirektoratet \(miljodirektoratet.no\)](#)

I Akershus vil et endret klima blant annet føre til behov for tilpasning til kraftig nedbør og økte problemer med overvann; endringer i flomforhold og flomstørrelser; jordskred og flomskred, samt havnivåstigning og stormflo⁶⁷.

Klimaendringene gjør det nødvendig at byer og steder tilpasses et våtere klima. Dette må gjøres ved blant annet å styrke grøntstruktur og blågrønne løsninger for overvannshåndtering og ved å unngå å bygge igjen åpne overflater. Tette flater som asfalterte veier, parkeringsplasser og store takflater gir raskere avrenning enn naturlige flater, og fører til økt fare for flom i bekker og vassdrag dersom vannet ledes for raskt ut i vassdragene.

I vassdragene i Oslo og Akershus forventes gjennomsnittlig årlig vannføring å øke, fordi nedbøren øker. Flommene kan utløse flere kvikkleireskred, selv om disse oftest utløses av menneskelig aktivitet. Klimaendringer og konsekvensene av disse, vil også påvirke landbruk og varer og tjenester vi kjøper utenfor Norge.

Arbeidet med klimatilpasning skal bidra til at samfunnet blir bedre rustet til å møte klimaendringene, gjennom å sikre at kommuner og fylkeskommuner unngår eller begrenser risiko, sårbarhet og ulemper, og drar nytte av eventuelle fordeler som følge av endringer i klimaet.

I dag er det de fylkesvise klimaprofilene⁶⁸ som skal legges til grunn i planleggingen, men både disse og det kunnskapsgrunnlaget om klimaendringer i Norge er under oppdatering for å ta inn kunnskapen fra FN's klimapanel's sjette hovedrapport i 2021–2022. Etter hvert som dette blir klart, er det viktig å innarbeide den nye kunnskapen i kommende planarbeid i Akershus.

7.2.2 Klimarisiko

Begrepet klimarisiko innebærer alle utfordringer vi møter med et klima i endring. Den norske stats kommunalbank har i samarbeid med Cicero utarbeida en rapport som beskriver klimarisiko i møte med norske fylker og kommuner⁶⁹. Her trekkes fem momenter av klimarisiko frem:

- **Fysisk risiko:** Direkte effekter og konsekvenser av klimaendringene, for eksempel ekstremvær, flom og ras.
- **Ansvarsrisiko:** Økonomisk erstatning som gis som følge av klimarelaterte hendelser.

⁶⁷ [Klimaprofil Oslo og Akershus - Norsk klimaservicesenter](#)

⁶⁸ [Klimaprofilene - et kunnskapsgrunnlag for klimatilpasning - Norsk klimaservicesenter](#)

⁶⁹ [Klimatilpassing og klimarisiko - Vestland fylkeskommune](#)

- **Omstillingsrisiko:** Handler om hvordan lover, reguleringer, avgifter, pengestrømmer og teknologi vil påvirke og endre forholdene i overgangen til et lavutslippssamfunn
- **Gjennomføringsrisiko:** Handler om risikoen knyttet til at kommunen eller fylket som organisasjon ikke klarer å realisere vedtatte mål og strategier knyttet til klimaomstilling. Dette kan føre til manglende oppslutning hos innbyggere eller næringsliv.
- **Grenseoverskridende risiko:** Dette handler om lokale konsekvenser som følge av klimaendringer som skjer andre steder. For eksempel svekkede forsyningskjeder.

Enkelte av disse risikofaktorene er mer relevant for samfunnsplanleggingen, andre kan være mer knyttet til fylkeskommunen som organisasjon eller tjenesteyter.

8 Miljø, naturmangfold og bærekraftig arealbruk

Dette innsatsområdet handler om hvordan miljø og naturmangfold på land, i vann og i lufta danner livsviktige systemer som både mennesker og natur er gjensidig avhengige av. Velfungerende og robuste økosystemer med et rikt naturmangfold bidrar med gratis økosystemtjenester, som for eksempel hvordan trær og planter tar opp klimagasser og renser lufta, insekter pollinerer planter og sikrer vår matforsyning, og myra sikrer oss mot flom..

I dag har vi fått ny kunnskap, verktøy og viktige avtaler når det gjelder tap av naturmangfold, sammenhengen mellom tap av natur og arealbruk, og sammenhengen mellom klimaomstilling og natur. Vi har også ny kunnskap om tilstanden i Oslofjorden. Vi har derfor valgt å belyse utviklingstrekk knyttet til «tap av naturmangfold» og «Oslofjorden» i dette dokumentet.

8.1 Tapet av naturmangfold øker

Tap av naturmangfold skjer nå i et høyt tempo. Miljøpåvirkningen er så omfattende at arter forsvinner og evnen naturen har til å dekke grunnleggende behov som rent vann, ren luft og stabil tilgang til mat i framtiden, er drastisk redusert. Det er dette som omtales som naturkrisen.

Den internasjonale naturavtalen⁷⁰ (Kunming-Montreal Global Biodiversity Framework) skal hjelpe oss å løse denne krisen. Sammen med resten av verden skal Norge følge opp 2030-målene om 30 prosent bevaring av land og hav og 30 prosent igangsatt restaurering av forringet natur.

Skal Norge nå målene i naturavtalen er vi avhengig av at gode løsninger skjer lokalt, gjennom mer bærekraftig areal- og naturressursbruk. Det blir viktig å unngå inngrep i naturen, både ved å begrense nedbyggingen, og utnytte dagens infrastruktur og byggeområder bedre. I tillegg må arbeidet med å restaurere ødelagt natur intensiveres.

Naturen som ramme og forutsetning for samfunnsutviklingen er hovedbudskapet både i naturavtalen (desember 2022), og naturrisikoutvalget⁷¹ (februar 2024): Naturen er ikke et moment som hindrer utviklingen vi ønsker å få til, men selve grunnlaget for gode liv og gode samfunn. For å snu utviklingen, må vi slutte å behandle naturen som en særinteresse.

⁷⁰ [Naturavtalen i norsk oversettelse - regjeringen.no](#)

⁷¹ [Norges offentlige utredninger 2024:2 I samspill med naturen, Naturrisiko for næringer, sektorer og samfunn i Norge \(rapport PDF\)](#)

8.1.1 Sammenhengen mellom klima og natur

Verden skal håndtere to store, sammenkoblede kriser samtidig: klimaendringer og tap av natur. Naturen har viktige klimafunksjoner, og avhengig av hvordan vi forvalter den, kan naturen både bidra til å redusere og øke klimagassutslippene til atmosfæren. Skog, våtmark og hav tar opp og lagrer store mengder klimagasser. Robuste økosystemer demper effektene av klimaendringene, ved flomdemping, vannrensing, erosjonsvern, og tåler klimaendringene bedre enn sårbare økosystemer. Det er ikke mulig å nå Parisavtalens mål uten å håndtere utslipp fra arealer og ta vare på de naturlige karbonlagrene som finnes i havet, i jorden, og i planter og trær.

8.1.2 Naturmangfold i Akershus

I Akershus befinner vi oss i et område som kjennetegnes av høyt arts mangfold, rike skoger, myr- og våtmarksarealer, kulturlandskap, og internasjonalt verdifulle raviner. Mange steder i Akershus inneholder jorda mye kalk, noe som ofte legger grunnlag for lokale oaser av arts mangfold. Mange av de rødlistede naturtypene i Akershus er særlig knyttet til den kalkrike berggrunnen som strekker seg i en sone fra Mjøsa i nord til Hurum (Asker) i sør. Området rundt Oslofjorden har et unikt biologisk mangfold både i norsk og nordisk sammenheng. Dette gjelder både verdifulle naturtyper og den svært artsrike floraen og faunaen med mange sjeldne og truede arter.

Inngrepsfri natur i Akershus

I Akershus har vi få virkelig inngrepsfrie områder igjen. Inngrepsfrie naturområder er nasjonalt definert som naturområder som ligger en kilometer eller mer (i luftlinje) unna tyngre tekniske inngrep. For å utfylle det nasjonale kartet om inngrepsfri natur fra 2018, har Biofokus, på oppdrag fra Akershus, Buskerud og Østfold fylkeskommuner, utarbeidet kart som viser natur som ligger fra 1 kilometer og ned til 250 meter fra tyngre tekniske inngrep. I kartet vises områdene også med buffer, som vil være viktig å ta hensyn til i arealforvaltninga om kommunene skal opprettholde natur som ligger av en viss avstand fra tyngre tekniske inngrep.

Områder med verdifullt biologisk mangfold er mindre utsatt for negativ påvirkning dersom de inngår i en større sammenhengende struktur. Bevaring av store sammenhengende naturområder og blågrønne korridorer mellom områdene er derfor særlig viktig. Det inkluderer å sikre forbindelser gjennom tettbygde områder, og å hindre strukturbrudd ved utbygging.

Landskap

Landskapene i Akershus er varierte, og det er store kontraster mellom kystlandskapet i indre Oslofjord, de rike jordbruksbygdene og store skogsområdene i innlandet, og i tillegg områder med tett bosetting med byer og tettsteder. Dagens landskap er et resultat av areal- og ressursbruk over tid. Der det har blitt drevet jordbruk i lang tid, har det oppstått kulturmarker som er levesteder for mange forskjellige arter. Slike vegetasjonstyper omtales også som semi-naturlige naturtyper, og de har ofte et høyt artsmangfold både av planter, sopp og insekter. Flere av disse arter er i tilbakegang da de er avhengig av tradisjonell jordbruksdrift.

Kantsoner i landbruket er viktige økologiske funksjonsområder for vilt og annet biologisk mangfold, samt motvirker erosjon, er viktige rensfiltre og begrenser skader etter flom.

Ravinlandskapet på marin leire i Akershus er globalt en svært sjelden landform med store naturverdier. Ravinlandskapet ligger i områder med stort utbyggings- og arealpress, og er viktig som beiteareal i jordbruket.

Myr og våtmark i Akershus

Myr er et viktig levested for veldig mange arter, og har stor verdi som karbonlager, for overvannshåndtering, flomdemping og filtrering av vann. Myr er en veldig utsatt arealtype, og mange myrområder er avsatt til utbygging. Ved grøfting, uttak av torv eller nedbygging av myr, vil store mengder karbon frigjøres til atmosfæren.

For klimaregnskapet er verdien av en intakt myr veldig mye større enn en myr som blir drenert, nydyrket eller bebygget. Som flomdemper er myr svært viktig. Myra fungerer som en svamp og har kapasitet til å lagre store mengder vann. Flomregulering er derfor en viktig tjeneste som myra bidrar med både i form av våtmarkenes direkte flomdemping, og i form av hvilke skader som kan unngås. Myr bidrar også med rensing av vann og reduserer erosjon.

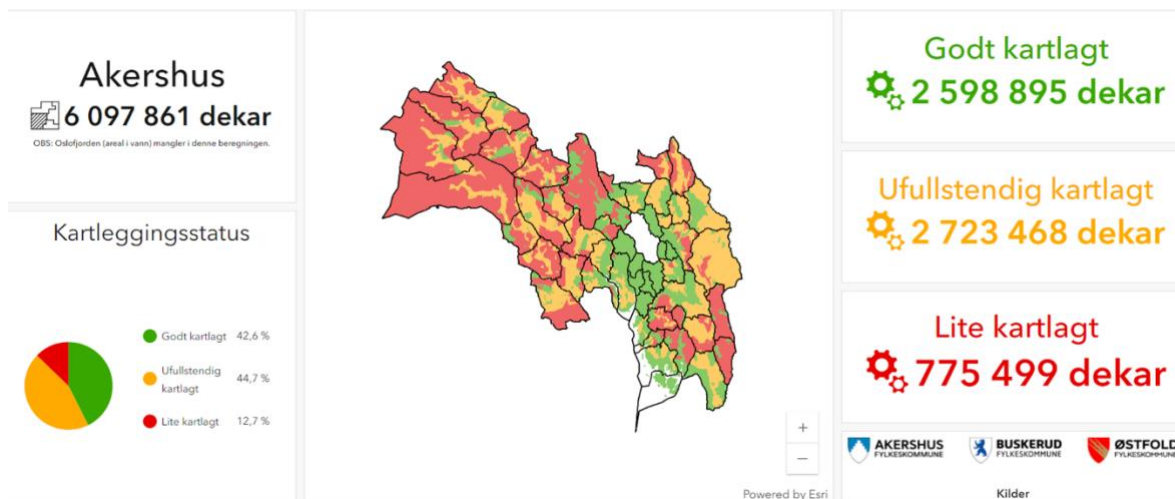
Å restaurere og hindre nedbygging av myr er dermed både et viktig klima-, naturbevarings- og samfunnsikkerhetstiltak.

Kartlegging av natur i Akershus

Som grunnlag for å ta gode beslutninger i arealforvaltningen og for å kunne forvalte gjenværende naturområder godt, må en ha kunnskap om hvor arter og naturtyper av nasjonal, regional og/eller lokal verdi finnes.

Miljødirektoratet har publisert oversikt over hvor godt fylket er kartlagt med hensyn til naturtyper. Per 2023 er 16,4 prosent av Akershus sitt landareal kartlagt etter Miljødirektoratets instruks for naturtyper. I tillegg er naturtyper tidligere kartlagt etter eldre metode (DN-håndbok 13). Til sammen er ca. 45 prosent av Akershus landareal godt

kartlagt med hensyn på naturtyper. Fylkeskommunen har utarbeidet flere rapporter som gir innsikt i kunnskapsgrunnlaget om viktige naturtyper i kommunene våre⁷².

Figur 9 Status for naturkartlegging i Viken. Kartet er tilgjengelig digitalt på arcis.com

Nedbygging av natur i Akershus

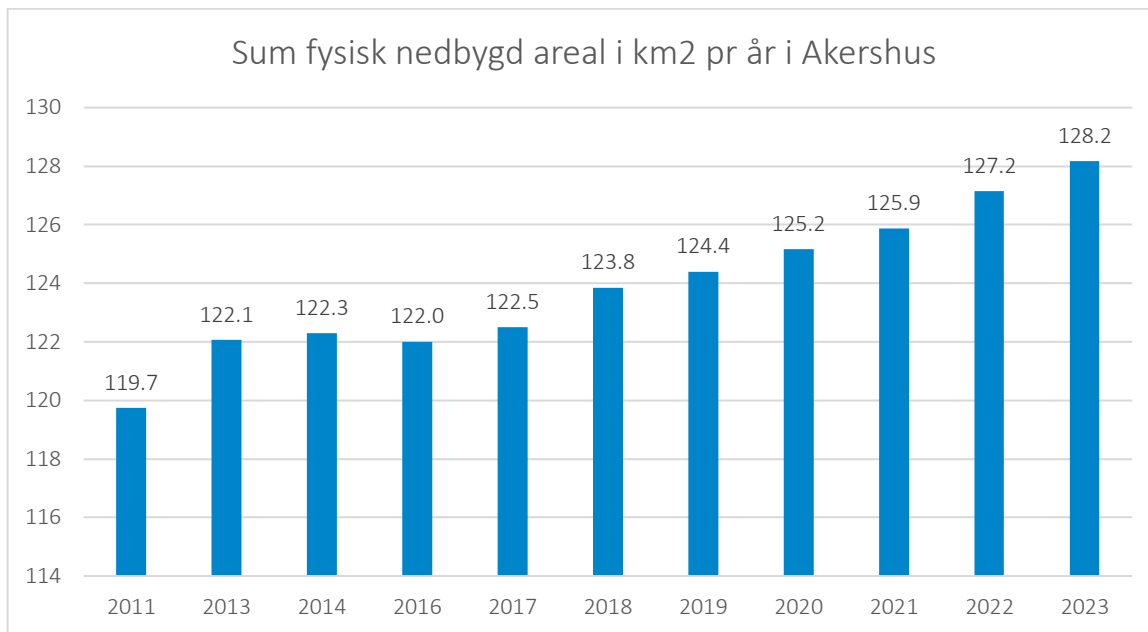
Den viktigste årsaken til tap av naturmangfold på land og i vann, er at leveområder blir forringet eller går tapt som følge av endret arealbruk. Endringer i arealbruk, både i form av fysiske inngrep, nedbygging og gjengroing, fører til reduksjon og fragmentering av arters leveområder.

Det er også et kjennetegn ved Akershus, slik som resten av Norge, at det oftest er i områdene med størst naturmangfold det også bor mest folk. Sterk befolkningsvekst og utbygging legger stort press på naturverdiene, og viktige naturområder krymper stadig, bit for bit. I fylket vårt er områdene som er uberørt av infrastruktur og annen virksomhet svært små og svært fragmentert. Dermed forsvinner også nærnaturen og viktige arealer for friluftsliv.

Totalt er 128 km² av Akershus dekket av bygninger og anlegg eller veg og bane. Arealbeslaget har økt med 8,43 km² siden 2011. Vei og bane utgjør et betydelig større arealbeslag enn bygninger, men arealbeslaget innen denne kategorien har siden 2011 gått noe ned.

Areal dekket av bygninger har økt med 9,46 km² siden 2011, og trenden er et fortsatt økende arealbruk til boliger og andre ulike typer bygninger. Etter 2017 har det vært en særlig sterk økning i arealbeslaget til ulike typer bygninger.

⁷² Kartleggingsstatus for viktige naturtyper i Oslo og Viken (statsforvalteren.no)

Figur 10 Sum fysisk nedbygd areal i km² per år i Akershus. Kilde: SSB-tabell 10781 (NB! År 2015 med verdi 124,1 km² er utelatt pga mulig feilregistrering).

Endringer i arealbruk til næring, offentlig og privat tjenesteyting

Figuren under viser sum endringer i perioden 2016-2022 i km² etter arealklasse. Det er særlig næring, offentlig og privat tjenesteyting som har beslaglagt mest areal siden 2016. Statistikken for bebygde områder er vanligvis god, mens det for ubebygde områder har vært flere endringer i klassifisering av hva som er myr, skog, og åpen fastmark.

Per mars 2024 er det ikke forbudt å bygge i myr. Siden myrareal er svært viktige for karbonlagring, bør arealbruken her vies stor oppmerksomhet.

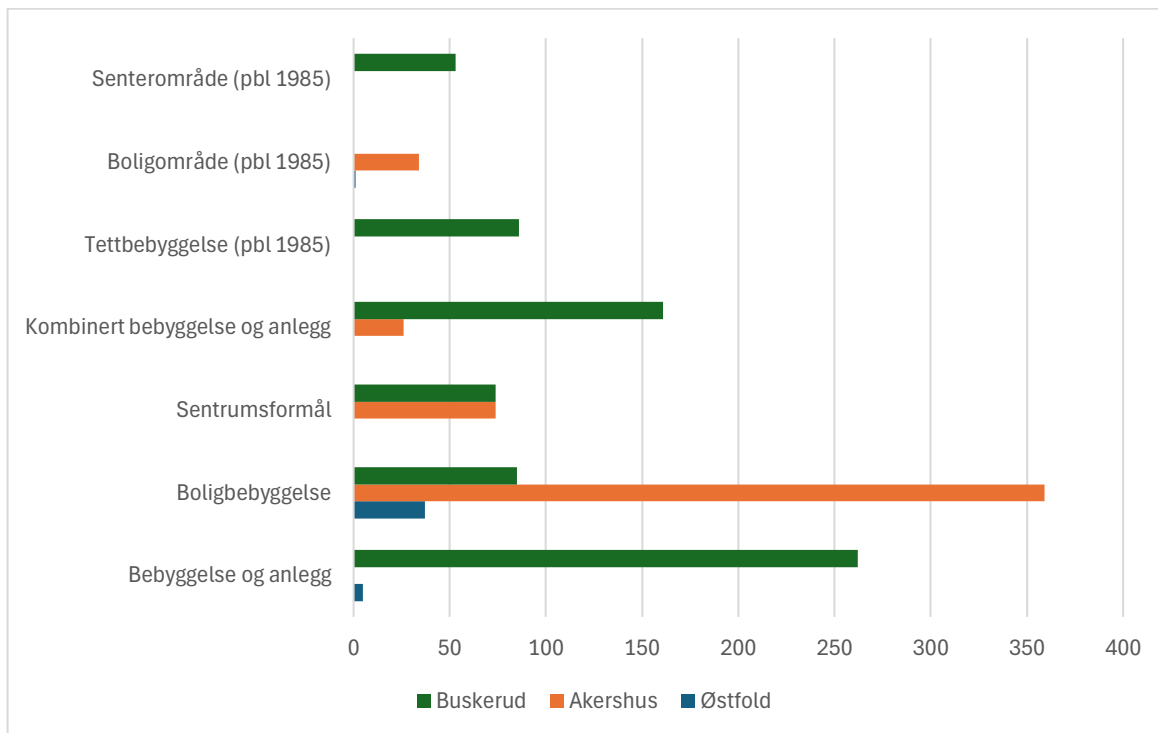
Sum endringer for perioden 2016 -2022 i km2 etter arealklasse	
Boligbebyggelse	3,64
Fritidsbebyggelse	-1,67
Bebygdt område for landbruk og fiske	-1,17
Næring, offentlig og privat tjenesteyting	8,06
Veg, bane, tele og teknisk infrastruktur	-1,58
Grønne områder, idretts- og sportsområder	2,87
Uklassifisert bebyggelse og anlegg	5,4
Jordbruksareal	-0,46
Skog	-5,81
Åpen fastmark	-5,25
Åpen myr	-4,03
Bart fjell, grus- og blokkmark	-0,63

Figur 11: Endring i arealbruk i Akershus 2016 - 2022 i km2. Kilde: SSB tabell 09594

Nedbygging av myr

Det er fremdeles lovlig å bygge ned myr, men forslag om å innskrenke adgangen har nå vært på høring⁷³. I Akershus er det avsatt store arealer i åpen myr til boligbebyggelse. Det gjelder særskilt kommunene Nannestad, Nes og Aurskog-Høland.

⁷³ Stortinget har bedt regjeringen fremme forslag om forbud mot nedbygging av myr. Regjeringen har nå fremlagt et forslag om at nydyrking og annen nedbygging av myr bare kan skje om hensynet til klima, natur- og kulturlandskap blir ivaretatt gjennom en helhetlig plan godkjent av kommunen (<https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/horing-nydyrking-og-annen-nedbygging-av-myr/id3018787/>)

Figur 12: Arealreserver i kommuneplan pr 2022 avsatt til byggeomål i åpen myr i dekar

8.1.3 Arealregnskap

Det er utarbeidet en pilot for kartbasert arealregnskap for Akershus, Buskerud og Østfold for 2022, med oversikt over nåværende og planlagt arealbruk.

I tillegg er det også utarbeidet temakart for jordbruksareal, naturverdier og områder med samfunnsrisiko. Arealregnskapet skal gi et helhetlig bilde av de verdier og hensyn som bør ligge til grunn for arealforvaltningen og viser konflikter mellom nedbygging av areal og andre formål. Oversikt over temakartene er tilgjengelig på [Akershus fylkeskommunes hjemmesider](#).

8.2 Oslofjorden

Oslofjorden er en av Norges mest artsrike fjorder, men det står mange steder dårlig til med miljøet, og allmennhetens tilgang til strandsonen er også sterkt begrenset. Det bor 1,6 millioner mennesker langs Oslofjorden. Det er forventet en befolkningsøkning til 2

Figur 13 Arealreserver i kommuneplan. Kilde SSB-tabell 13900

millioner mennesker i Oslofjordområdet i 2050, og presset på både fjorden og strandområder vil øke som et resultat av dette.

Regjeringen har utarbeidet «Helhetlig tiltaksplan for Oslofjorden» slår fast at målet er en ren og rik fjord som er tilgjengelig for alle. Kommunene i Oslofjordens nedbørsfelt har ansvar for gjennomføring av mange av tiltakene i planen.

Tiltaksplanen har 63 tiltakspunkter og 19 kunnskapspunkter for sektorene, herunder fylkeskommunens ansvar innen samferdsel, vannforvaltning, strandsone (Kystsonenettverket), kulturarv og planer.

Siste årsrapport til planen (2022-2023) viser at mye pågår innen sektorene, men at arbeidet er vesentlig på etterskudd.

Her finner du mer kunnskap om tilstand og status for Oslofjorden: [Oslofjorden: Tiltaksplan for bedre miljøtilstand - Miljødirektoratet \(miljodirektoratet.no\)](https://miljodirektoratet.no/tiltaksplan-for-bedre-miljotilstand)

8.2.1 Tilstanden for livet i Oslofjorden

Tilstanden for livet i Oslofjorden er svært alvorlig. Samfunnet har med forskjellige typer påvirkninger over lang tid overskredet tålegrensene til Oslofjorden. Påvirkninger har kommet både direkte i fjorden, og fra kilder over store deler av Østlandet med vannstrømmer som drenerer til fjorden.

Påvirkninger kommer fra landbruk, avløp, fiske, båthavner, industri, fritidsbåter, utfyllinger, veisystemet, klimaendringer, og andre kilder. Både som historisk akkumulert, og som vedvarende eller nye typer påvirkninger.

Årsaker og virkninger går på tvers av geografiske grenser i et spenn av mange sektorer, aktører, brukere og prosesser. Oslofjorden er en kompleks utfordring.

Utbygging i strandsonen

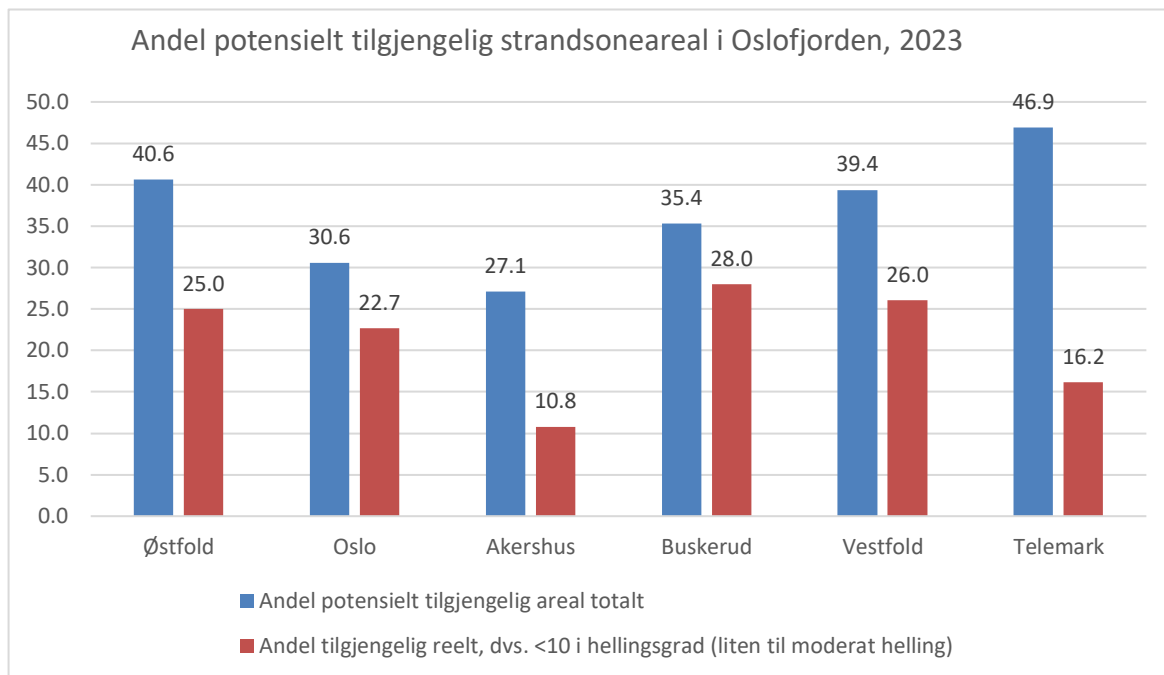
For svært mange innbyggere i Akershus er Oslofjorden en av de største ressursene for næring, fritid og rekreasjon. Fritidsaktiviteter som turgåing i strandsonen, båtliv og bading for befolkningen i kystkommunene rundt Oslofjorden er anslått å ha en årlig verdi på over 25 milliarder kroner.⁷⁴

Kystlinjen har blitt bygd ned bit for bit over lang tid med påfølgende forverring av allmennhetens tilgang til fjorden og den økologiske tilstanden. Dette samtidig med at kysten er et av landets mest populære områder, med vedvarende utbyggingspress i strandsonen.

Figuren under viser hvor stor andel av strandsonen som potensielt er tilgjengelig for allmennheten. Det vil si areal som ikke er bebygget, byggningsnært, dyrket mark, vei eller

⁷⁴ <https://www.menon.no/wp-content/uploads/2019-Menon-NIVA-rapport.pdf>

bane. I Akershus er det arealet som er tilgjengelig reelt i fysisk forstand (dvs. ikke for bratt) kun 10,8 prosent av det totale strandsonearealet.

Figur 14 Andel potensielt tilgjengelig strandsoneareal i Oslofjorden, 2023. Andel potensielt tilgjengelig areal er areal i strandsonebeltet (100 meters beltet) som ikke er bygningsnært (<50 m), vei eller jernbaneareal, eller dyrket mark. Liten helling er hellinger mindre enn 3 grader, noe helling 3-10 grader, stor helling 10-25, og veldig stor helling større enn 25 grader. Kilde: SSB tabell 08917.

Betydelig forringelse i fjordens økosystemer, med tap av etablerte arter og fremvekst av uønskede arter, har også forringet mulighetene for menneskelig aktivitet i fjorden. For eksempel mulighetene for rekreasjon, fritidsfiske og yrkesfiske.

